

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Jag kan inte härleda det precis till utbildningen ... det kanske mer är genom handledning och ja.. erfarenhet.”

– En kvalitativ studie hur socionomutbildningen integreras i kuratorernas praxis.

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Grundnivå
2012-04-23
Författare: Lovisa Thunström och Josefin Åkesson
Handledare: Annica Johansson

Abstract

Titel: ”Jag kan inte härleda det precis till utbildningen ... det kanske mer är genom handledning och ja.. erfarenhet.” – En kvalitativ studie hur socionomutbildningen integreras i kuratorernas praxis.

Författare: Lovisa Thunström och Josefin Åkesson

Nyckelord: Kuratorer, Socionomutbildning, Kompetens, Praxis, Strategier

Vårt syfte med studien var att ta reda på om och hur socionomutbildningen integreras i kuratorernas praxis. Vi ville även undersöka hur de känslomässigt hanterar arbetet med människor i kris, samt hur de lärt sig dessa strategier. Det är en kvalitativ intervjustudie som byggde på semi-strukturerade intervjuer med sex kuratorer inom hälso- och sjukvården. Studien omfattar våra informanternas subjektiva syn på om och hur deras socionomutbildning integreras i deras praxis, vilket gör att studien inte är generaliserbar.

Den insamlade empirin i form av intervjuer transkriberades till text och analyserades med teorierna praxisteori, kristeori och copingteori, samt tidigare forskning och litteratur. Vårt material har tolkats genom ett hermeneutiskt förhållningssätt. Vi har använt oss av tematisering där resultat- och analysdelen i uppsatsen presenteras med rubrikerna Utbildning, Erfarenhet/Praxis samt Kompetens.

Genom vår analys av empirin kom vi fram till att socionomutbildningen kan fungera som en grund och till viss del så ett frö gällande metoder/teorier i kuratorernas arbete. Informanterna uttryckte olika teorier och metoder i arbetet, men de härledde inte dessa kunskaper till grundutbildningen utan till vidareutbildning, kurser och praktisk erfarenhet. Den del av grundutbildningen som informanterna ansåg som en viktig läroperiod var praktikperioden med dess handledning.

Ingen av våra informanter nämnde utbildningen som en källa till att lära sig egna strategier, utan uttryckte betydelsen av erfarenhet och handledning på arbetsplatsen. Våra informanter betonade den professionella och dagliga kollegiala handledningen i deras kurativa arbete som meningsfulla för att känslomässigt kunna hantera ett psykiskt påfrestande arbete.

Informanterna uttryckte kompetens i det kurativa arbetet genom att våga be om hjälp och att vara flexibel, lyhörd och anpassningsbar, vilket även litteraturen som berör professionellt förhållningssätt inom socialt arbete betonar. Informanternas svar beskrev att denna kompetens uppkommer genom praktisk övning och handledning.

Vi har tolkat genom informanternas svar att erfarenhet, vidareutbildning och handledning på arbetsplatsen värderas högre i det kurativa arbetet än de metoder, teorier och kompetenser som grundutbildningen tillgodogjort dem.

Innehåll

1. Inledning och bakgrund	1
1.1 Syfte	2
1.2 Frågeställningar	2
1.3 Avgränsningar	2
2. Tidigare forskning och litteratur	3
2.1 Utbildning	3
2.2 Erfarenhet/Praxis	4
2.3 Kompetens	4
2.3.1Handledning och självkänedom	5
3. Teoretiska utgångspunkter	7
3.1 Praxisteori	7
3.1.1 Offentliga och privata teorier	7
3.1.2 Personlig kunskap och tyst kunskap	7
3.1.3 Handlingskunskap	8
3.1.4Handledning	9
3.2 Kristeori	9
3.2.1 Chockfas	10
3.2.2 Reaktionsfas	10
3.2.3 Professionella hjälparens stödfunktion	11
3.3 Copingteori	12
3.3.1 Copingstrategier	12
3.3.2 Känslofokuserad coping	12
3.3.3 Problemfokuserad coping	13
3.3.4 Copingresurser	13

4. Metod	15
4.1 Urval och materialbeskrivning	15
4.1.1 Förberedelse för intervju och teorival	15
4.1.2 Genomförande av intervju	16
4.1.3 Bearbetning av intervju	16
4.1.4 Analysmodell – hermeneutik	17
4.1.5 Metodologiska reflektioner och konsekvenser kring genomförande	18
4.2 Förförståelse	18
4.3 Etiska överväganden	19
4.4 Reliabilitet	19
4.5 Validitet	20
4.6 Generaliserbarhet	20
5. Resultat och Analys	22
5.1 Utbildning	22
5.1.1 Metoder/Teorier	22
5.1.2 Praktik och praktikhandledning	23
5.1.3 Strategier från socionomutbildning	24
5.1.4 Kurativ kompetens från socionomutbildning	25
5.2 Erfarenhet och Praxis	25
5.2.1 Introduktion på arbetsplatsen	25
5.2.2 Handledning på arbetsplatsen	26
5.2.3 Egna strategier	28
5.2.4 Vidareutbildning efter socionomutbildning	31
5.3 Kompetens i det kurativa arbetet	32
5.3.1 Att våga be om hjälp	32

5.3.2 Att vara flexibel och anpassningsbar	33
5.3.3 Att kunna förmedla hopp	34
5.3.4 Att se människans egna lösningar och resurser	35
6. Sammanfattning och avslutande diskussion	36
6.1 Vidare forskning	37
Referenser	37
Bilagor	42

1. Inledning och bakgrund

Våra informanter arbetar som sjukhuskuratorer på ett sjukhus i Västra Götaland. Deras huvudsakliga arbetsuppgifter inkluderar stödsamtal och samhällsinformation till patienter och anhöriga. Informanternas arbetslokaler är placerade i en enhet utanför själva sjukhuskroppen. Informanterna arbetar på en arbetsplats som dagligen får ta emot människor i kris. Ett sjukhus är en plats där både liv och död möts vilket innebär att kuratorerna behöver vara både ett emotionellt stöd och samtidigt en praktisk rådgivare i frågor som rör exempelvis socialförsäkring. Informanterna arbetar inom olika avdelningar på sjukhuset men arbetsuppgifterna är likartade.

Valet av informanter grundar sig i att de alla har en socionomutbildning som grund och arbetar som kuratorer i dagsläget. Vi ville undersöka deras subjektiva upplevelse gällande hur deras utbildning integreras i praxis då socionomutbildningen är fastställd som den utbildning man skall ha för att arbeta som kurator.

Vi kommer inledningsvis att beskriva vilka mål som socionomexamen har från ”*Utbildningsplan för socionomprogrammet, 210 högskolepoäng*” fastställd av Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden (2006) som började gälla 2007, och jämföra dessa kompetensmål med sjukhuskuratorns arbetsuppgifter och kompetens. Syftet är att granska vilka kunskaper och förmågor som utbildningen ska ge studenten och vilka kunskaper som behövs i det kurativa arbetet.

Socionomstudenten skall visa sådan kunskap och förmåga som krävs för självständigt socialt arbete på individ-, grupp- och samhällsnivå. Kuratorer inom sjukvården bedriver arbete på individ-, grupp- och samhällsnivå. På individnivå är det viktigt att ha kunskap om patientens psykosociala situation för att kunna utföra adekvat psykosocial behandling både med praktiska åtgärder och socialt stöd. Kontakt med närstående till individen ingår som arbetsuppgift. På gruppnivå ansvarar kuratorn för patient- och närståendegrupper där man ger råd, information och stöd. På denna nivå kan även kuratorn handleda och utbilda andra yrkeskategorier inom sjukvården. Kuratorns arbete på samhällsnivå kan bestå av en länk mellan beslutande organ och den faktiska verksamheten. Kuratorn ska kunna kommunicera med de beslutande organen om fel och brister som kuratorn uppmärksammat, för att förbättra organisationen (Lundin et. al, 2009).

Socionomstudenten skall visa kunskap om och förståelse för samspelet mellan individers och grupper sociala situation, levnadsvillkor, fysiska och psykiska hälsa samt funktionsförmåga i förhållande till samhälleliga och andra bakomliggande faktorer. Det psykosociala arbetet som kuratorn bedriver är bland annat att genom behandling individuellt eller i grupp stärka individens möjligheter att hantera inre och yttre påfrestningar, samt att arbeta för att förändra den sociala miljön så att individens livssituation utvecklas till det bättre (Lundin et. al, 2009).

De kunskaper och förmågor vi hittills nämnt som mål för och krav på en utexaminerad socionom är mer konkreta än de kunskaper, insikter och förmågor vi fortsättningsvis kommer att nämna. För socionomexamen skall studenten även visa: självkännedom och empatisk förmåga, förmåga till ett professionellt bemötande och förhållningssätt, insikt om betydelsen av samverkan med andra yrkesgrupper och lagarbete, förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att fortlöpande utveckla sin kompetens. Vårt syfte är att försöka ta reda på hur våra informanters socionomutbildning integreras

i deras praxis som kuratorer, samt hur de tillgodogjort sig strategier för att känslomässigt hantera människor i kris. Utifrån vår erfarenhet av vår egen utbildning och praktik har vi en föreställning om att det är svårt att bedöma huruvida socionomstudenter har utvecklat de mer abstrakta förmågor, insikter och kunskaper som ändå finns som mål för socionomexamen. Den kompetens som innebär att man som socionom behöver strategier för att kunna hantera ett psykiskt påfrestande arbete beskrivs inte i målen, vilket vi dock uppfattar genom litteratur och tidigare forskning är vitalt för ett socialt arbete. I vår studie är målet att undersöka var och hur våra informanter har tillgodogjort sig dessa mål och strategier - är det från utbildning, erfarenhet eller en kombination?

1.1 Syfte

Vi vill undersöka om socionomutbildningen integreras i kuratorernas praxis, och om så inte är fallet vill vi ta reda på hur de har lärt sig de metoder/teorier och strategier de använder i arbetet med människor i kris.

1.2 Frågeställningar

- Integreras socionomutbildningen i kuratorernas praxis, i arbetet med människor i kris? På vilket sätt?
- Om utbildningen inte integreras i kuratorernas praxis, vilken kompetens anser kuratorerna att de använder i praxis, i arbetet med människor i kris?
- Hur har kuratorerna tillgodogjort sig strategier att känslomässigt hantera arbetet med människor i kris?

1.3 Avgränsningar

I vår studie har vi valt att avgränsa oss till yrkeskategorin kuratorer. Då socionomprogrammet är grundutbildningen för att bli kurator ansåg vi det intressant att undersöka denna yrkesgrupp och hur deras utbildning integreras i praxis. Vi har en tanke om att socionomutbildningen inte ges tillräckligt med resurser gällande moment som rör studenternas personliga utveckling och strategier för att känslomässigt hantera människor i utsatta situationer. Därför valde vi att undersöka en yrkesgrupp som dagligen blir utsatt för psykisk påfrestning, för att se om utbildningen förberett dem inför detta.

Vi har endast valt att se till en kuratorsenhet men då kuratorerna inom enheten arbetar på olika avdelningar med patienter med olika somatiska diagnoser ansåg vi att de var representativa för kategorin sjukhuskuratorer. Att undersöka fler kuratorsenheter var heller inte ett alternativ då vi inte hade kunnat åstadkomma detta under de veckor vi hade till vårt förfogande för denna uppsats.

Det hade varit intressant att se om skillnader uppstod emellan kvinnliga och manliga kuratorer men då kuratorsenheten bestod av enbart kvinnor var detta tyvärr ej ett alternativ.

2. Tidigare forskning och litteratur

Innan vi genomförde våra intervjuer och sammanställde vår empiri från informanterna läste vi igenom tidigare forskning och litteratur som berör utbildning, yrkeserfarenhet och kompetens inom psykosocialt arbete. Vi ville veta vilken kompetens kuratorer behöver i yrkeslivet, och sökte efter litteratur som beskriver dessa kunskaper, förmågor och strategier.

För att hitta relevant litteratur till studien använde vi oss av databaserna GUNDA, LIBRIS, SwePub, Wiley Online Library och Social Services Abstracts. För att hitta tidigare forskning, tidskrifter och rapporter har vi använt oss av <http://google.se>. Vi har även sökt efter rapporter på Högskoleverkets hemsida <http://hsv.se>. Tidigare C-uppsatser har vi sökt på <http://uppsatser.se>.

För att hitta tidigare forskning och litteratur angående krishantering och den professionella stödfunktionen har vi sökt på följande ord både på svenska och engelska: kuratorer, socionomutbildning, krisstöd, kristerapi, krisbehandling, sorgebearbetning, psykosocialt arbete, kompetens, självkänedom, coping, copingstrategier, handledning.

Vi har valt att kategorisera tidigare forskning och litteratur med de kategorier som vi valt att analysera empirin utefter. Den första delen av kapitlet kommer att behandla socionomutbildningen samt hur den integreras i socionomens yrkespraktik. Därefter kommer vi gå igenom litteratur som berör socionomens erfarenhet och praxis. Den sista delen av tidigare forskning och litteratur kommer att beröra socionomens kompetens i yrkeslivet.

2.1 Utbildning

Socionomutbildningen påverkas av dess lärare och studenter samt ledningen och administrationen av utbildningen och samspelet dem emellan. Även finansieringen för de samhällsvetenskapliga vetenskapsområdena påverkar mängden och vilken typ av undervisning som det läggs resurser på. Samhällets socialpolitiska beslut och influenser påverkar också utbildningen. Olika lärosäten väljer olika strategier angående utbudet i utbildningen vilket visar sig i att vissa lärosäten har valbara kurser, medan vissa lärosäten istället erbjuder olika inriktningar (Sandström, 2010a, Ahlqvist, 2003).

Problematiken med för lite resurser och lärarledda tillfällen tas upp i Högskoleverkets rapport (Sunesson & Bergseth, 2003) *Socialt arbete. En genomlysning av ämnet*. Där påpekas att en bearbetning av målen gällande personlig utveckling, empatisk förmåga och samtalsmetodik bör genomföras då dessa moment är underdimensionerade. Rapporten tar även upp utbildningens problem med att integrera teori och praktik, då socionomutbildningens praktik på endast 20 veckor kan legitimera frånvaron av praktisk anknytning i utbildningens teoridelar. Rapporten förespråkar ett utbildningsprogram som skulle integrera praxis i samtliga kurser (Sunesson & Bergseth, 2003). I en intervju med studierektor för socionomprogrammet Annika Halén och biträdande prefekt vid Institutionen för Socialt arbete Gerd Gustafsson, publicerad i Faktum (Hultén, 2008) diskuteras Göteborgs Universitets socionomutbildnings innehåll och avsaknad av nödvändiga moment i utbildningen, såsom rollspel och praktiska övningar som kräver lärare och därmed ekonomiska resurser. I intervjun framkommer att socionomutbildningen i Göteborg är en av de socionomutbildningar med lägst ersättning per student. Gustafsson och Halén menar att studenterna skulle behöva fler reflektionstillfällen angående yrkesrollen, etik och den egna personen (Hultén, 2008).

Socionomutbildningen har reviderats efter Högskoleverkets rapport ”*Socialt arbete. En genomlysning av ämnet*” genom en sammanslagning av den sociala omsorgsutbildningen och socionomutbildningen (Sunesson & Bergseth, 2003) Någon större förändring angående studenternas möjlighet till fler moment gällande personlig utveckling, empatisk förmåga och samtalsmetodik verkar dock inte ha skett, enligt vår tolkning av intervjun med Gustafsson och Halén.

Sandström (2010b) i ”*Att vara socionom*” har sammanställt ett frågeformulär från 78 informanter där merparten av de socionomer som arbetar i ”vardagsnära kontakt med klienter” anser att utbildningen uppfyllt de krav som anställningen krävt. De resterande har bland annat gett förslag på innehåll i utbildningen som skulle ha rustat dem bättre, däribland mer samtalsmetodik. Vissa har pekat på arbetsgivarens ansvar att ge de kunskaper som krävs för den aktuella anställningen.

2.2 Erfarenhet/praxis

Återkommande teman i litteraturen vi läst är erfarenhet och praxis. Ett exempel taget ur ”*Psykosocialt behandlingsarbete*” av Lennéer Axelson & Thylefors (1999, s. 60) beskriver vikten av praktisk erfarenhet i kombination med teori i socialt arbete: ”Teoretisk kunskap räcker inte långt om den inte paras med praktiskt yrkesutövande. Det är först i detta som olika delar av teoretisk kunskap och självkännedom kan mötas och sammansmältas.” De talar även om att det är genom själva utövandet av socialt arbete som de äkta och integrerade kunskaperna förvärvas, och att man genom handledning får fördjupa denna kunskap. Lauvås & Handal (2001) tar upp samma tema där de menar att det är först när man själv praktiserar den egna yrkesrollen som den mest väsentliga delen av den införstådda kunskapen kan utvecklas, och att handledning höjer reflektionsnivån angående den egna praktiska yrkesteorin där man kopplar nya erfarenheter och teori till denne. Lauvås & Handal (2001) tolkar Løvlies analys av den praktiska yrkesteorin som bestående av värderingar, erfarenheter och kunskap. Thomassen (2007, s. 37) menar, i linje med föregående författare: ”För att olika kunskaper ska kunna sammanstråla och integreras i en helhetlig handlingsberedskap i konkreta situationer krävs erfarenhet över tid.” Johnsson & Lindgren (1999) menar att det krävs av socialarbetare att ständigt arbeta med sin egen utveckling. Författarna talar om vikten av ökad kompetens gällande den egna personen samt den egna professionaliteten genom hela yrkeslivet. För att kunna hjälpa andra människor att utvecklas och förändras, krävs detsamma av hjälparen. (Johnsson & Lindgren 1999; Hanson, Grier & Skovholt, 2001).

2.3 Kompetens

Vi har ovan behandlat både utbildning och erfarenhet som krävs för att bli kurator. Enligt Nationalencyklopedin innebär kompetens: utbildning eller erfarenhet som krävs för viss tjänst eller befattning (www.ne.se). Efter att ha förkovrat oss i litteratur som berör den terapeutiska hållningen inom socialt arbete tolkade vi att det krävs mer än utbildning och erfarenhet för att utföra ett adekvat arbete, så som god självkännedom och empatisk förmåga som enligt litteraturen kan uppnås genom handledning. Vi har därmed valt att utforma ett kapitel som beskriver den kompetens vi tolkat behövs i ett kurativt arbete enligt litteraturen.

Enligt Morén (2010) krävs särskild kunskap och kompetens för att bedriva socialt arbete, vilket studenter på socionomutbildningen förväntas tillägna sig genom sina studier i socialt arbete. Kompetens innebär i detta sammanhang att kunna omsätta ett

kritiskt tänkande och de teoretiska insikterna från utbildningen i det praktiska arbetet.

Då vi sökt efter riktlinjer angående vilken kompetens kuratorer inom sjukvården bör inneha fann vi följande dokument som berör detta. Familjemedicinska institutets nationella nätverk för primärvårdskuratorer har tagit fram ett dokument för att tydliggöra behovet av kompetens och kompetensutveckling ”*Kompetens och kompetensutveckling för kuratorer i primärvård*” (Reneland, 2006). Detta är sammanställt i samråd med klinikchefer och kuratorer inom primärvården, samt intresseorganisationer, yrkesföreningar, universitet och högskolor. Dokumentet är tänkt att vara en rekommendation som hjälp och stöd för arbetsgivare och kuratorer i primärvården. Dokumentet beskriver vikten av att säkerställa en optimal patientsäkerhet och behandling, och påpekar att kuratorns kompetens skall innebära socionomutbildning, grundläggande psykoterapiutbildning steg 1 och/eller magister/masterutbildning med inriktning psykosocialt arbete samt erfarenhet från yrkesområdet under cirka fyra år. Även Akademikerförbundet SSR har med hjälp av yrkesrådet för socionomer/kuratorer tagit fram en modell för kompetens- och karriärutveckling för socionomer inom hälso- och sjukvården i ”*Socionomer i hälso- och sjukvård – modell för kompetens- och karriärutveckling*”. Där påvisas att kvaliteten i det psykosociala arbetet säkras genom kontinuerlig handledning i socialt arbete, socionomauktorisering och metod- och kompetensutveckling. De förespråkar i linje med föregående dokument att påbyggnadsutbildning och vidareutbildning är av vikt för kuratorer inom hälso- och sjukvården (Akademikerförbundet SSR, 2004).

2.3.1 Handledning och självkännedom

Ett återkommande tema i litteraturen vi läst angående socionomkompetens är vikten av *självkännedom* som påpekats för att kunna bibehålla den terapeutiska hållningen, och därmed kunna utföra ett adekvat arbete som socionom. Förutom grundläggande teorier och metoder i socialt arbete påpekas vikten av att jobba med den egna personligheten. För att uppnå en empatisk förmåga och självkännedom anses handledning som den bäst lämpade metoden att använda sig av (Cummings, Massey & Jones, 2007). I en enkätundersökning under 1981-82 med socialsekreterare och sjukhuskuratorer, beskriver deltagarna att man i första hand använder sig av handledning för att bäst förebygga psykiska yrkesskador (Lennéer Axelson, 1987).

I en utvärdering och intervjustudie av socionomutbildningen av Högskoleverket har socionomer i studien uttryckt att *självkännedom* är grundläggande för att kunna vara en verksam socionom (Wåglund 1999). I samma studie uttrycker majoriteten av socionomerna att utbildningen kan hjälpa studenterna till ökad självkännedom, men meningarna skiljer sig om detta ska ske genom egenterapi eller på annat sätt (Wåglund, 1999). I Rita Crosslers enkätstudie ”*Socionomstuderandes självkännedom*” (2005) visar resultaten från 82 socionomstuderande att samtliga respondenter ansåg att god självkännedom är viktigt för dem i deras framtida yrke. Crossler hänvisar även till en tidigare C-uppsatsstudie av Nygren (2003) ”*Personlig utveckling – hur rustade är vi för verkligheten*” som också behandlar socionomstudenternas väg till god självkännedom. Sammanfattningsvis visar resultaten i båda studierna att självkännedom är mycket eller ganska viktigt för socionomstudenter men att de anser att utbildningen i ganska liten mån behandlar deras personliga utveckling för att få bättre självkännedom. Vi utläser dock att studenterna anser att de fått ökad självkännedom under utbildningstiden, men att detta verkar ha utvecklats genom de två praktikperioderna samt egna initiativ till

självreflektion efter olika kurser.

Cullberg (2006) beskriver att den terapeutiska hållningen endast kan bibehållas om man kritiskt granskar den i bland annat handledning i psykoterapeutisk form. I denna handledning utvecklas *självkänedom* om den egna personligheten, och de problem man måste erkänna inom sig själv för att vara en god terapeut. I handledning uppstår fördjupning av sambandet mellan teori och praktik och är ett väletablerat och nödvändigt stöd som bidrar till kompetensutveckling (Lennéer Axelson, 2010). Socionom är en profession som bedriver kristerapi eller sorgbearbetning där specialkunskaper krävs om olika slags förluster. Många socionomer har påbyggnadsutbildning i kristerapi och avgörande är teoretisk kompetens, yrkeserfarenhet, handledningsmöjlighet samt den personliga lämpligheten enligt Lennéer Axelson (2010). Bernler och Johnsson (1991) menar att allt psykosocialt arbete kräver god självkänedom. Behandlaren som arbetar med krisbearbetning behöver handledning som stöd och hjälp för att kunna reflektera kring avgränsningsproblematik och kompetensproblematik (Bernler & Johnsson, 1991).

3. Teoretiska utgångspunkter

Vi har valt att analysera vår empiri med hjälp av praxisteori, kristeori samt copingteori. Samtliga har valts ut för att kunna se hur kuratorernas utbildning integreras i deras praktiska arbete samt hur de hanterar sina egna känslor i arbetet med människor i kris.

3.1 Praxisteori

Vi har valt att använda Lauvås & Handals *Praxisteori*, då vi vill förklara sambandet mellan teori och praktik angående yrkesverksamma kuratorer med socionomutbildning. För att besvara vår problemformulering om hur socionomutbildningen med dess teori och praktik integreras i kuratorns praxis, anser vi att praxisteorin kan uttrycka och förklara viktiga komponenter i såväl utbildningen som i yrkespraktiken efter examen. Författarna till teorin är inriktade på handledning och pedagogik, men då de refererar till fler yrkesområden och professioner än enbart läraryrket anser vi att deras teorier och begrepp är relevanta och av stort värde för vår studie.

3.1.1 Offentliga och privata teorier

Enligt Lauvås & Handal (2001) handlar *praxisteori* om yrkesverksamma personers praktikteori, som kan utvecklas genom handledning. Denna praxisteori innehåller både *offentliga* teorier och *privata* teorier (Erault, 1994 i Lauvås & Handal, 2001). De *offentliga* teorierna förklaras som 'system av idéer som föreligger i skriftlig form' medan de *privata* teorierna förklaras som "idéer som människor använder för att förklara upplevelser eller för att 'tolka, förklara eller bedöma intentioner, handlingar och erfarenheter'" (ibid.s.102). Ett exempel på en *offentlig* teori i kuratorns praxisteori skulle då kunna vara *kristeori* (se kristeori-avsnitt i uppsatsen), och ett exempel på en *privat* teori skulle kunna vara att förstå och känna igen människors olika signaler som uttrycks i utsatta situationer. Lauvås & Handal (2001) menar att de *privata* teorierna kan ha konstruerats från den yrkesverksammas praxis, där kuratorn i vårt exempel har fått erfara, uppleva och identifiera många uttryckta känslor från människor i kris. Lauvås & Handal (2001) påpekar också att medvetenheten om den egna praktiska teorin är förhållandevis låg.

3.1.2 Personlig kunskap och tyst kunskap

Enligt Lauvås & Handal (2001) är *praxisteori* något den enskilde individen besitter och som är speciell för just den personen, en så kallad *personlig* kunskap. Författarna hänvisar till Polanyi (1958) som talar om den individuella utformningen av yrkeskunskapen, det vill säga den individuella kunskapen som den enskilde har integrerat i sin egen personlighet och som följer med personen.

Inom praxisbegreppet finns förutom *personlig* kunskap, ett tema som kallas *tyst* kunskap. Även denna kunskap menar Lauvås & Handal (2001) är svår att formulera i ord, då det rör sig om kunskap som vi knappt är medvetna om att vi har då vi har en så nära relation till den. Författarna refererar till Johannessen (1999) som har delat in den tysta kunskapen i tre åtskilda betydelser;

- Vissa former av vetande eller insikter som är av praktisk art, och som inte låter sig kunna verbaliseras fullt ut.
- Kunskap genom övning (erfarenhet) som uttrycker sig i säkerheten vi uppvisar i

sammanhanget där kunskapen finns.

- Kunskap som vi inte har ett behov av att uttrycka genom ord, såsom kulturspecifika gester.

Lauvås & Handal (2001) menar att trots att det finns skilda meningar vare sig *tyst* kunskap är något som är möjligt eller omöjligt att artikulera, är det ändå viktigt att ambitionen att artikulera den kunskap som har *tyst* funktion kvarstår i handledning. Den *tysta* kunskapen utgör en slags grund som vi baserar våra handlingar på, varav det är en viktig kategori att ha med i handledningssituationer (Lauvås & Handal, 2001).

Lauvås & Handal (2001) talar om att *tyst* kunskap inte kan läras ut genom undervisning, utan bara genom praxis. De frågar sig även om det överhuvudtaget går att lära sig *tyst* kunskap genom praxis på egen hand. De talar om *praxisgemenskap* där man som ny inom ett arbete får observera, får hjälp av och bedömas av erfarna personer, där också handledning kan vara till stor hjälp.

Rolf (1989) i Lauvås & Handal (2001) menar att det finns kunskap som inte vilar på *tyst* (eller så kallad *implicit*) kunskap, och där kunskapen inte utgör *personlig* kunskap för den enskilde. Rolf (1989) tar upp ett exempel om att det finns en risk att undervisning på utbildningsinstitutioner endast ger *skolkunskaper* då man förmedlar kunskapen i en miljö där kunskapen inte används. Här nämner Lauvås & Handal (2001) ett pedagogiskt problem då de ifrågasätter hur ”effektivt” det är att förmedla yrkeskompetens på utbildningsinstitutioner, om studenter inte har tillräckligt bra inlärningsmöjligheter på praxisfält där kompetensen kan utövas. Författarna diskuterar om det bästa vore, att i utbildningen av professionella yrkesutövare lägga störst vikt vid praktiken och direkt kontakt med erfarna yrkesutövare. Där skulle yrkesområdets samlade kunskap överföras till studenten i form av *tyst* och *personlig* kunskap. Lauvås & Handal (2001) uttrycker också att handledning kommer in som en viktig komponent i praktiken. Studenten kan då få både handledning i form av *lärlingslära* där man utövar yrkeskunskapen, och *reflekterande handledning* där man försöker artikulera och tolka *tyst* kunskap och ställa sig kritisk till den, genom att skapa distans till den kunskap man skaffat sig i yrkeskollektivet (Lauvås & Handal, 2001). Den sistnämnda typen av handledning kan även ge möjlighet till att återuppliva sambandet mellan offentliga teorier och praktiken. Författarna tar upp problematiken med att utbildningar separerar den teoretiska och den praktiska delen av utbildningen, där den praktiska delen oftast får ge vika då den har lägre status. De talar även om problemet med att lärare ofta står på den ena eller andra sidan av de två delarna i utbildningen. Detta bidrar till att studenter måste stå med en fot i vardera kultur och därmed måste förhålla sig till två kultur- och inlärningsarenor. Även under dessa omständigheter förespråkar Lauvås & Handal (2001) handledning. Handledaren skulle i detta fall kunna bidra med en förståelse för praktik- och teorikontexterna genom att analysera och jämföra dem emellan. Handledaren skulle även kunna hjälpa elever att förklara vad som sker i mötet mellan dessa två kontexter så att det hela blir mer begripligt (Lauvås & Handal, 2001). Vad författarna inte tar upp i detta sammanhang är vilken handledare som skulle kunna agera för att belysa båda delarna av utbildningen, då de redan nämnt att de flesta lärarna antingen står på praktik- eller teorisidan av utbildningen.

3.1.3 Handlingskunskap

Schön (1983, 1987) i Lauvås & Handal (2001) ifrågasätter traditionella uppfattningar om professionell kompetens, så som *teknisk rationalitet* som ska vara specialiserad,

tydligt avgränsad, vetenskaplig och standardiserad (Lauvås & Handal, 2001). Inom detta synsätt kan yrkesutövaren genom enkel problemlösning välja ut relevanta delar av sin kunskapsbas och tillämpa dem i det praktiska utövandet. Schön (1983) i Lauvås & Handal (2001) menar att man som professionell yrkesutövare istället använder sig utav *handlingskunskap* där man bedömer och fattar beslut utan att man kan förklara de regler och teorier som man använder (Lauvås & Handal, 2001). Handlingskunskapen kan kännetecknas genom att professionella yrkesutövare vet hur de ska göra utan att behöva reflektera kring hur de agerar före eller under arbetet. Enligt Schön i Lauvås & Handal (2001) är de professionella heller inte helt medvetna om att eller hur de har lärt sig detta. Schön (1983 i Lauvås & Handal, 2001) talar om att utövare måste inrama eller definiera problemet de möter i praktiken, och omtolka situationen så att det passar in i hennes repertoar, så att problemet blir förhållningsbart för yrkesutövaren (Lauvås & Handal, 2001). Professionella personer reflekterar under handlingens gång utan att avbryta, vilket är en kunskap som Schön (i Lauvås & Handal, 2001) anser att professionsutbildningar bör ta upp. Utbildningarna borde därmed kombinera undervisning i tillämpad vetenskap samt handledning i konsten att reflektera i handling. Studenterna måste lära sig att införliva den teoretiska kunskapen i sin praktiska repertoar, vilket utbildningen måste försäkra att de gör. Lauvås & Handal (2001) menar att det inte hjälper att hoppas att studenter själva ska klara av denna process, om de inte får hjälp med att lära sig själva processen.

3.1.4 Handledning

Inom sjukvården läggs stor vikt vid kollegial handledning (Lauvås & Handal, 2001), vilket man kan ha rätt till på arbetstid med en utbildad handledare. Lauvås och Handal (2001) hänvisar till boken ”Sykepleiefaglig veiledning – en innføring” av Carlsson, Hermansen och Vråle (1984). Vi väljer att använda deras beskrivning av handledning inom sjukvården, då den liknar den handledning som kuratorerna i vår studie har i deras arbete.

Denna handledning betonar att man tillsammans med kollegor bearbetar känslomässiga reaktioner från den kliniska vardagen, på ett upplevelseorienterat sätt. I handledningen kan man då klargöra och systematisera upplevelser och reaktioner från praxis för att göra dessa begripliga, så att den professionella kan förhålla sig till dem på ett medvetet sätt. Därefter kan man sätta in dem i ett personligt och professionellt sammanhang. Handledningen blir på detta sätt retrospektiv och går ut på att en medlem i gruppen återberättar en situation och analyserar denna tillsammans med de andra i gruppen. Efter detta är tanken att handledningsanalysen ska vara framtidsinriktad, det vill säga att de insikter varje gruppmedlem kommer fram till kan tillämpas i deras kommande situationer i yrkespraktiken (Lauvås & Handal, 2001).

3.2 Kristeori

Då många socionomer kommer i kontakt med människor i kris på ett eller annat sätt anser vi i enighet med Lennéer Axelson (2010) att kristeori är något som socionomer behöver utvecklad kunskap om.

Cullberg (2006) beskriver krisens olika faser. Han gör en uppdelning mellan chockfas, reaktionsfas, bearbetningsfas och nyorienteringsfas. Sjukvårdspersonal kommer ofta i kontakt med chockfas och reaktionsfas som enligt Cullberg (2006) benämns gemensamt som den *akuta krisen*. Därmed kommer vi att beskriva dessa två lite närmare i form av vad som kännetecknar krisfaserna, samt hur man som behandlare skall agera.

3.2.1 Chockfas

Chockfasen kan variera i längd men varar vanligtvis bara några dygn. I chockfasen försöker individen med alla medel undvika det som skett. Verkligheten är så smärtsam att man inte vill ta den till sig. För att kunna undvika verkligheten sätts försvarsmekanismer som exempelvis förnekande igång. Försvarsmekanismer är dock inte enbart av ondo då de kan vara värdefulla för att individen ska kunna närma sig verkligheten mer successivt. Individer kan bete sig väldigt olika i denna fas. En del beter sig precis som vanligt medan andra kan uttrycka ilska, frustration på annat sätt som exempelvis skrik, gråt, meningsupprepning. Minnes- och koncentrationssvårigheter är vanliga i den här delen av krisen, vilket gör det svårt att ta till sig information, något som man som professionell måste ta i beaktande (Cullberg, 2006). Som professionell bör man komma så nära individens egen föreställningsvärld som möjligt för att kunna ge adekvat information. Information i medicinska sammanhang tas dåligt emot i *chockfasen* eftersom den krisdrabbade inte riktigt kan betrakta sin situation och därmed inte kan bedöma det han/hon får höra. Endast genom dialog och aktivt lyssnande kan man försöka ta reda på frågor och farhågor som den krisdrabbade har inom sig (Cullberg, 2006)

3.2.2 Reaktionsfas

Reaktionsfasen kommer oftast efter det att individen börjat inse vad som hänt. Då första chocken har lagt sig och verkligheten blir påtaglig måste man nu försöka integrera verkligheten i bästa möjliga mån. Även i denna del av krisen uppkommer försvarsmekanismer såsom att hitta mening i det som har hänt, samt varför-frågor som rör att det drabbade just den personen. Det är vanligt att man har ett magiskt tänkande gällande varför situationen uppstod. Orealistiska skuldkänslor som rör den egna inblandningen i situationen förekommer ofta i reaktionsfasen. Psyket försöker med alla medel att situationen ska återgå till det som var normalt innan det inträffade. Även fast verklighetsförankringen är tydligare i denna fas än i chockfasen kan man omedvetet försöka att förneka det inträffade (Cullberg, 2006). I reaktionsfasen kan regression förekomma, det vill säga att personen i kris återgår till beteenden och tankar som man haft i tidigare stadier i livet. Regression kan bestå av okontrollerad ilska och andra känsloutbrott, något som kan vara svårt att bemöta som professionell (Cullberg, 2006).

Individer kan även använda sig av projektion för att avsäga sig ansvar och för att göra sig skuldfri för det som har skett. Projektion innebär att personen överför sina omedvetna föreställningar som personen inte accepterar i sig själv, på någon annan. Detta underlättar exempelvis känslor av skuld då man inte behöver ta ansvar för dessa känslor själv då man lägger känslorna på en annan person (Cullberg, 2003). Detta är något som en professionell hjälpare kan bli utsatt för då den träffar personer i reaktionsfasen (Cullberg, 2006).

Personer i kris kan även använda rationalisering som en försvarsmekanism, vilket innebär att man försöker minska sin sorg och smärta genom att rationalisera bort problemet eller situationen. Exempelvis kan man bestämma sig för att det finns värre saker att oroa sig för, eller att man förminskar allvaret i situationen genom att tänka att situationen i sig kunde ha varit värre (Cullberg, 2006).

3.2.3 Professionella hjälparens stödfunktion

Som professionell bör man hjälpa den krisdrabbade med att hitta egna resurser för att klara av krisen. Man bör som behandlare vara uppmärksam på att klargöra sin roll som stödjande funktion, och att man inte kan ersätta det den krisdrabbade har förlorat. Man ska vara en hjälp för att klienten ska kunna konfrontera verkligheten med sina egna medel (Cullberg, 2006). Som professionell bör man inte ha ett färdigt schema eller en manual över hur man ska bete sig i mötet med människor i kris. Flexibilitet och kreativitet är betydelsefulla egenskaper som en gedigen kompetens innebär (Lennér Axelson, 2010).

Som behandlare i *reaktionsfasen* kan man känna sig oduglig och att samtalen är meningslösa speciellt om den drabbade beskyller behandlaren för att inte kunna hjälpa. Dock får personens upplevelser en konkretare innebörd om denne får verbalisera och uttrycka olika känslor och upplevelser. Att få uttrycka känslor av förbjuden karaktär så som vrede och besvikelse inför en människa som accepterar och förstår dem har stor betydelse för det egna erkännandet av upplevelserna. För att hjälpa klienten att förstå att reaktioner som ilska, skuld och smärta är normala med tanke på situationen bör den professionelle förmedla sin kunskap om krisens olika uttryck. Eftersom den professionella hjälparen besitter kunskaper om att krisen är övergående kan denna också förmedla ett hopp till klienten, samt att vara den stabila punkten som klienten behöver med detta *vikarierande hopp* (Cullberg, 2006).

En terapeutisk hållning förutsätter att den professionella strävar efter att vara medveten och ha kunskap om situationen som berör individen samt behoven denne har. Behandlaren bör också vara medveten om sina egna upplevelser och reaktioner inför den drabbade samt hur kommunikationen dem emellan fungerar. De egenskaper och förmågor som en behandlare bör besitta är kunskap, empati och självkänedom. Kunskap om psykologiska och sociala förhållanden är viktigt för att behandlaren skall förstå, behandla och beskriva psykiska kriser (Cullberg, 2006). Empati innebär förmågan att få en realistisk förståelse för individens känslor och upplevelser utifrån vad denne säger och gör. Det är viktigt att för stort engagemang och sympati inte kommer i vägen för att behandlaren ska kunna se individens situation fri från sin egen. Ett sådant omhändertagande skulle kunna passivisera individen som den professionella behandlar. Genom att kunna urskilja människors verkliga behov och egna resurser att gå igenom en kris så underviker behandlaren att över- eller underidentifiera sig med klienten (Cullberg, 2006). Vid *överidentifikation* tar man som professionell in sitt eget perspektiv i behandlingen och behandlar människan i kris såsom man själv skulle vilja bli behandlad, istället för att se till den personen man har framför sig. *Underidentifikation* kan ske när man vill undvika sina egna obehagskänslor inför situationen som personen man möter väcker. Detta kan resultera i att man distanserar sig från personen och skyddar sig själv genom att stänga av sin empatiska förmåga (Cullberg, 2006).

För att nå självkänedom och utveckla sin terapeutiska hållning måste den professionellas egna problem erkännas inom denne själv. Detta kommer annars att uttryckas omedvetet i relation till klienten så som till exempel överdrivet engagemang eller distanstagande (Holm, 2009). Cullberg (2006) menar att självkänedom och empatisk förmåga inte är några medfödda egenskaper, utan de utvecklas genom utbildning och livserfarenhet. Inom sjukvård och socialtjänst är den terapeutiska hållningen det yrkesmässiga huvudinstrumentet enligt Cullberg (2006). Man kan

granska och kritisera den terapeutiska hållningen inom människovårdande institutioner genom former av egen psykoterapeutisk erfarenhet enskilt eller i grupp. Det är också fördelaktigt att på arbetsplatser skapa situationer där alla kan stödja varandra med en öppen och kritisk syn på den terapeutiska hållningen (Cullberg, 2006).

3.3 Copingteori

Copingteorin har förankring i både stressteori och kognitiv teori. Begreppet coping började diskuteras då stressforskaren Walter Cannons "fight or flight" teori grundades. Teorin baserades på människor och djurs reaktioner vid allvarlig stress och fara (Lennéer Axelson, 2010). För att kunna analysera vår empiri och hitta möjliga svar på våra frågeställningar rörande vilka känslomässiga strategier kuratorerna använder för att känslomässigt hantera människor i kris har vi valt att använda oss av copingteori, som just behandlar frågor om hur man hanterar inre och yttre påfrestningar.

Vi har valt att använda oss av Lazarus och Folkmans (1984) beskrivning av *coping*. De definierar coping som kognitiva och beteende/handlingsmässiga ansträngningar. Dessa är konstant föränderliga i syftet att klara av specifika inre och yttre påfrestningar som upplevs som större och svårare än vad individens befintliga resurser klarar av. Individens befintliga resurser innebär tankar och automatiska beteenden i vardagen som inte kräver en större ansträngning. Coping uppkommer när dessa resurser inte räcker till för att klara av inre och yttre påfrestningar för individen.

3.3.1 Copingstrategier

Lazarus och Folkman (1984) delar in copingstrategier i *känslfokuserad* och *problemfokuserad* coping.

Känslfokuserad coping är inriktad mot att reglera känslor och känslomässiga reaktioner på det aktuella problemet eller situationen. *Känslfokuserad* coping uppstår när man gjort en värdering av situationen och insett att man inte kan påverka eller modifiera de svåra inre och yttre påfrestningar som uppstått. *Problemfokuserad* coping är mer inriktad mot att hantera och förändra problemet eller situationen som skapar stress, sorg eller smärta. Den sortens coping uppstår när individen uppskattat situationen eller problemet som något som man kan hantera eller förändra (Lazarus & Folkman, 1984).

3.3.2 Känslfokuserad coping

Känslfokuserad coping delas i Lazarus och Folkmans (1984) beskrivning upp i två kategorier. *Kognitiva* och *beteende/handlingsmässiga* processer.

Kognitiva processer är inriktade mot att lindra känslomässig stress, sorg eller smärta och innehåller strategier som exempelvis undvikande, förminskning, distansering, selektiv uppmärksamhet, positiv jämförelse samt att hitta positiva aspekter i en negativ situation (Lazarus & Folkman, 1984). Vissa kognitiva former av *känslfokuserad* coping kan leda till ett förändrat sätt att konfrontera problemet, utan att förändra själva situationen som skapat problemet. Strategierna används för att omvärdera situationens mening och betydelse. Exempel på detta kan vara att tänka "Jag anser att det finns värre saker att oroa mig för" eller "Jag tänker på hur mycket värre det kunde ha varit" (Lazarus & Folkman, 1984, s. 150). En del personer avreagerar sig i ett psykiskt påfrestande arbete genom humor. Humor kan hjälpa till med att skapa lite distans och minska trycket vid svåra situationer (Holm, 2009). I de ovan nämnda fallen blir hotet från situationen förminskat genom att omvärdera meningen av situationen. Individens egna känslor

gällande situationen regleras i och med omvärderingen vilket kan göra det lättare att hantera en stressfull situation (Lazarus & Folkman, 1984).

Alla känslufokuserade copingstrategier behöver inte innebära kognitiv omvärdering (Lazarus & Folkman, 1984). Exempelvis undvikande eller selektiv uppmärksamhet av en situation kan utmynna i mer beteendemässig handling. Vissa aspekter av situationen kan bli förbisedda eller negligerade för tillfället, även om betydelsen utav situationen kan kvarstå. En mer beteendemässig handling såsom fysisk aktivitet och meditation kan användas för att tillfälligt negligera det obehagliga i en situation. Att ventileras ilska eller söka känslomässigt stöd hos en kollega kan härledas till handlingsfokuserad coping genom att man som individ försöker att omvärdera en situation genom känslomässig avlastning (Lazarus & Folkman, 1984; Lennéer Axelson, 2010). Lennéer Axelson (2010) menar att en arbetsplats som har ett öppet och tillåtande klimat kan ge möjlighet till detta. Hon belyser styrkan i en arbetsgrupp som tillåter frågor, där aktivt lyssnande från arbetskamrater utgör ett stöd och en chans för individen att komma fram till nya insikter (Lennéer Axelson & Thylefors, 2005).

3.3.3 Problemfokuserad coping

Problemfokuserade copingstrategier liknar de strategier som man vanligtvis använder för generell problemlösning. Generell problemlösning är dock oftast riktad mot att lösa yttre påfrestningar som är miljörelaterade, exempelvis omgivningens press och krav på individen. Problemfokuserade copingstrategier är också riktade mot miljöproblematik, men är även inriktade mot att lösa inre individproblematik som känslomässig reaktion på förändring eller förändring i individens motivation (Lazarus & Folkman, 1984). Problemfokuserad coping är inriktad på att definiera problemet som uppstått och därefter skapa alternativa lösningar. De lösningar som individen funnit vägs sedan mot varandra gällande fördelar och nackdelar. Individen väljer det alternativ som verkar bäst och agerar utefter det (Lazarus & Folkman, 1984).

Känslufokuserad och *problemfokuserad* coping går givetvis inte att separera fullt ut. Ibland använder individen sig av både och. Exempelvis att söka sig till en kollega för att få stöd härleds till en känslufokuserad beteendemässig handling, då man reagerar på situationen och gör en handling. Samtidigt måste man se det som en problemfokuserad strategi för att kunna hantera inre och yttre påfrestningar då man försöker hantera och förändra problemet genom att söka stöd hos någon annan än sig själv (Lazarus & Folkman, 1984).

3.3.4 Copingresurser

Lazarus och Folkman (1984) beskriver att val av copingstrategi sker utifrån vilka personliga resurser man har som individ. De beskriver en resursrik individ som någon som har mycket resurser eller som är uppfinningsrik nog att skaffa sig resurser vid yttre och inre påfrestningar. Lazarus och Folkman (1984) anser att det vore omöjligt att kategorisera alla resurser som individer använder sig av för att hantera de mängder av krav som uppstår genom livet. De menar att det är en oöverskådlig mängd att precisera och har därför valt att identifiera de största kategorierna av resurser som individer använder för att kunna hantera krav i livet.

De första kategorierna tar upp huvudsakliga egenskaper hos individen. Dessa inkluderar

hälsa och energi, positivt tänkande, problemlösande samt sociala förmågor (Lennér Axelson, 2010). De sista kategorierna som nämns är socialt stöd och materiella resurser som är mer miljörelaterade.

Hälsa och Energi

God hälsa kan innebära att en person har mer energi och bättre förmåga att hantera stress jämförelsevis med en person med dålig hälsa. Ohälsa kan innebära trötthet och sjukdom vilket kan försvåra individens förmåga till coping, även då det finns individer med dålig hälsa som har en god copingförmåga. Det är lättare att hantera svårigheter när man mår bra än när man är under psykisk eller fysisk påfrestning (Lazarus & Folkman, 1984).

Positivt tänkande

En viktig psykisk resurs som individer kan inneha är att se på sig själv positivt. Positivt tänkande innebär hopp, exempelvis hopp om att framtiden är hanterbar och att man har makt att styra över framtiden. Man kan till exempel ha ett positivt tänkande om rättvisa och den fria viljan. Även om det positiva tänkandet inte alltid är logiskt kan det vara betydelsefullt att ha förmågan att tänka att en förbättring kan vara möjlig. Vid exempelvis en livshotande sjukdom där chansen till överlevnad inte är så stor så har man förmågan genom positivt tänkande att se att det är möjligt (Lazarus & Folkman, 1984).

Problemlösande förmågor

Att kunna söka efter information, analysera situationer med syftet att identifiera problemet, se alternativa problemlösningar och väga handlingsalternativ mot varandra är exempel på att ha en problemlösande förmåga (Lazarus & Folkman, 1984).

Sociala förmågor

För att kunna anpassa sig i sociala sammanhang, kommunicera och förhålla sig gentemot andra krävs social förmåga. Genom att inneha sociala förmågor är det större sannolikhet att man kan försäkra sig om omgivningens samarbete eller stöd och därmed få större kontroll över sociala interaktioner (Lazarus & Folkman, 1984).

Socialt stöd

Inom tidigare stressforskning har stor vikt lagts vid människor som individen kan få känslomässig, informationsmässig och/eller handgripligt stöd ifrån (Lazarus & Folkman, 1984).

Materiella resurser

Materiella resurser kan ge tillgång till lättare och oftast mer effektiv åtkomst till både juridiska, medicinska, ekonomiska och andra professionella hjälpmedel. Att ha pengar kan reducera individens sårbarhet gentemot hot, vilket underlättar effektiv coping (Lazarus & Folkman, 1984).

4. Metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod bestående av semistrukturerade intervjuer där vi utgick ifrån vår utarbetade intervjuguide, men där vi också vid behov ställde uppföljningsfrågor för att utveckla informanternas svar (Bryman, 2011; Dalen, 2007). Valet av kvalitativ metod grundar sig på att vi vill undersöka kuratorernas subjektiva upplevelse gällande utbildningens integrering i praxis, samt hur de känslomässigt hanterar människor i kris. Detta hade varit svårt att undersöka med en kvantitativ metod som exempelvis enkät då det inte skulle finnas någon möjlighet till uppföljande frågor (Kvale & Brinkmann, 2009). Då en av oss haft sin praktik på den aktuella arbetsplatsen anser vi att viss deltagande observation gjorts under praktiktiden. Detta medför att vi fått inblick i informanternas arbetsmiljö och därmed tillträde till de arenor som kuratorerna rör sig inom (Bryman, 2011). Fördelen med en kvalitativ intervju är att vi kunde använda oss av observationerna som ett komplement för att få reda på svar som en deltagande observation inte kan ge, och att informanterna får uttrycka sig med egna ord angående de aktuella situationerna som intervjufrågorna berör.

4.1 Urval och materialbeskrivning

Vi har valt att intervjua sex kuratorer inom hälso- och sjukvården. Detta är ett målinriktat urval då intervjupersonerna är relevanta för forskningsfrågorna (Bryman, 2011). De informanter som är med i studien har även varit ett bekvämlighetsurval då en av oss har haft praktik på arbetsplatsen där kuratorerna arbetar. Därmed har vi en viss inblick i arbetet som kuratorerna utför både teoretiskt och praktiskt. Vi måste därför reservera oss för att vår intervjuguide grundar sig i vår förförståelse om arbetsplatsen.

Intervjupersonernas arbetsuppgifter inkluderar dagligen arbete med människor i kris vilket gör dem till en intressant grupp i den bemärkelse att de utsätts för svåra situationer där man behöver kompetens för att känslomässigt kunna hantera detta.

4.1.1 Förberedelse för intervju och teorival

Innan intervjuerna fördjupade vi oss i litteratur som berörde vårt valda ämne. Under litteraturstudien hittade vi begrepp och företeelser som var av betydelse för kuratorns arbete vilket utvecklade vår intervjuguide. Vi läste litteratur som behandlar kris, krisstöd, kristerapi, sorgeterapi, kurator, socionomutbildning samt kompetens för att få en inblick i kuratorns arbete med människor i kris. Vi letade efter litteratur som behandlade den professionella hjälparens perspektiv i mötet med människor i kris. Merparten av den litteratur och tidigare forskning som vi fann berörde främst den hjälpsökandes perspektiv men vi har plockat ut relevanta delar av den litteratur vi hittat som berör hjälparens perspektiv. Med våra frågeställningar började vi fundera och läsa om teorier som berör dessa aspekter av kuratorns arbete, och därmed kom vi fram till praxisteori, kristeori och copingteori. Då vi i vår frågeställning ville undersöka hur kuratorns utbildning integreras i praxis började vi att söka efter en teori som förklarar hur man omsätter teoretisk kunskap till praxis, vilket blev *praxisteorin* av Lauvås och Handal (2001). Kristeori och copingteori sågs som självklara teorier för oss redan från början, då kuratorns arbete innebär att möta människor i kris och samtidigt ha egna strategier för att hantera detta arbete.

Vi utformade en intervjuguide som gav en struktur i intervjun vilket gjorde det lättare att täcka in de områden vi som intervjuare vill beröra. Vår formulering av frågeställningarna innan intervjuerna var relativt öppna för att undvika att ställa ledande frågor. Ledande frågor kan begränsa informanterna i deras svar. Öppna frågeställningar hjälper också till att få fram informanternas perspektiv och åsikter (Bryman, 2011).

Vi valde att i frågeställningarna inte använda oss av specifika begrepp som exempelvis ”copingstrategi”. Vi undvek detta för att inte lägga ord eller begrepp i munnen på informanterna, något som inte skulle varit forskningsetiskt korrekt (Bryman, 2011; Kvale & Brinkmann, 2009)

För att kunna vara lyhörd inför informanternas svar och kunna ställa uppföljande frågor samt för att kunna transkribera informanternas svar till skrift valde vi att spela in intervjuerna via ett dataprogram med inspelningsfunktion (Kvale & Brinkmann, 2009; Bryman, 2011). Inspelningen är viktig för att så ordagrant som möjligt kunna täcka in intervjupersonernas uttryckssätt och ordalag (Bryman, 2011). Inspelningen är även viktig för att upprepade gånger kunna lyssna igenom intervjuerna för att upptäcka nya vinklar och tolkningar samt att kunna höra sådant som vi kanske inte hörde under intervjutillfället.

4.1.2 Genomförande av intervju

Vi kontaktade den aktuella arbetsplatsen per telefon och gjorde upp en tidsplan för intervjutillfällena. Under detta samtal beskrevs uppsatsens syfte samt planerad intervjutid ca 30 minuter per informant. Sex informanter fanns tillgängliga under två dagar. För att underlätta för informanterna åkte vi till deras arbetsplats där vi fick tillgång till ett arbetsrum. Under första dagen genomfördes fyra intervjuer och under andra dagen genomfördes två intervjuer.

Varje intervju inleddes med presentation av vårt informationsbrev där bland annat studiens syfte presenterades, en så kallad orientering (Kvale & Brinkmann, 2009). Informationsbrevet innehöll också information om materialhantering, att studien i största möjliga mån garanterar anonymitet samt att det är frivilligt att delta och möjligt att avbryta sin medverkan i studien när som helst (se bilaga 1) (Dalen, 2007). Efter given information presenterades ett samtyckeskontrakt där informanterna fick skriva under att de godkände medverkan i studien. Vi var båda närvarande under alla intervjutillfällena. Vi valde att vara intervjuare i varannan intervju. Mellan varje intervju hade vi en halvtimme till vårt förfogande att diskutera och analysera vad som sagts i intervjun. Fördelen med detta var att vi kunde diskutera de teman vi ansåg var av värde, och vilka svar vi hade fått, samt att vi kunde utveckla frågor där informanten inte tolkat frågan som vi hade avsett (Kvale & Brinkmann, 2009). På grund av att vi utvecklade frågorna allt eftersom vi fått in våra svar måste vi reservera oss för att de senare intervjuerna är mer utvecklade i frågor och svar.

4.1.3 Bearbetning av intervju

Efter att alla intervjuer hade genomförts transkriberade vi dessa tillsammans under två dagar (Dalen, 2007). Vi valde att skriva ut hela intervjuerna för att inte missa något citat som skulle kunna komma till användning i uppsatsen. I transkriberingen skrev vi ut tiderna i intervjuerna, för att lättare kunna gå tillbaka till inspelningen. Om vi skulle

vilja ha med ett citat kunde vi lyssna igenom detta igen och få det mer exakt, ordagrant och med nyanseringar och pauser (Dalen, 2007). På det sättet ansåg vi att vi sparade tid, då vi inte behövde transkribera ordagrant sådant som inte var av värde till uppsatsen. Efter transkriberingen skrev vi ut intervjuerna på papper för att kunna kategorisera informanternas svar till relevanta teman, som också kunde härledas till våra hypotetiska kategorier i intervjuguiden (se bilaga 3) såsom handledning, strategier, kompetens, metoder, arbetsuppgifter (Dalen, 2007).

4.1.4 Analysmodell – hermeneutik

Vi har valt en kvalitativ intervju som metod för att få kuratorernas subjektiva syn på hur deras utbildning integreras i praxis i form av metoder och teorier, samt vilka strategier de använder för att känslomässigt hantera människor i kris. Vi ansåg det lämpligt att välja ett hermeneutiskt förhållningsätt i tolkningsprocessen då det syftar till att förstå kuratorernas egna livsvärld. Med den hermeneutiska människosynen betraktar och undersöker vi informanterna med avsikt att förstå dem (Watt Boolsen, 2007). Genom ett hermeneutiskt förhållningssätt kan vi tolka meningar som informanterna uttrycker och samtidigt se till deras kontext för att få en giltig och gemensam förståelse av meningen i deras svar. Inom hermeneutiken talar man om en ”hermeneutisk cirkel” där man pendlar mellan att se helheten och delarna av det empiriska materialet: ”Tolkningen syftar till en enhetlig förståelse som visar på sambandet mellan delarna och den helhet de bildar.” (Thomassen, 2007, s. 101). I vår studie har detta inneburit att vi har gått från att se till den insamlade empirin i form av intervjuer transkriberade till text, för att sedan utröna delar eller teman som vi tolkat som betydelsefulla i informanternas svar, för att sedan återgå till helheten med nya infallsvinklar och en kontextuell förståelse (Kvale & Brinkmann, 2009). Thomassen (2007) menar även att man rör sig mellan helhet och delar när man studerar förhållandet mellan den tolkade texten och texter rörande samma ämne. Detta kan vi applicera på vår studie då vi läste vår insamlade empiri och fann delar som exempelvis temat handledning, och därefter sökte efter annan litteratur som berör ämnet i andra och liknande kontexter. Genom att sätta in våra informanternas uttalanden i andra sammanhang och kontexter fick vi möjligheten att fördjupa vår förståelse för meningen i deras svar. Enligt traditionell hermeneutik måste vi först tolka för att förstå, och genom vår förförståelse färgas därmed empirin av vår tolkning, vilket man kan förklara med att uttolkaren alltid ingår i den hermeneutiska cirkeln (Thomassen, 2007; Dalen, 2007).

Vi läste igenom intervjuerna var för sig, samtidigt som vi strök under de citat vi ansåg var av värde för vår problemformulering. Ur ett hermeneutiskt synsätt blir då citaten vi valt ut och tolkat de delar ur empirin som syftar till att förstå helheten (Dalen, 2007). Att stryka under citaten fyllde funktionen att koda intervjuerna, samt att göra vår empiri mer lättöverskådlig (Kvale & Brinkmann, 2009; Watt-Boolsen, 2007). Våra hypotetiska kategorier (se bilaga 3) utgjorde en grund för vilka citat vi valde ut (Dalen, 2007). Efter att ha diskuterat igenom alla intervjuer omformulerade vi rubriker och underrubriker som vi ansåg var de mest relevanta och intressanta från både vår empiri, den tidigare forskning och teorier vi läst. Därefter strukturerade vi rubrikerna i lämplig ordning, för att uppsatsen skulle kunna ge en bra och lättöverskådlig bild för läsaren. Rubrikerna och underrubrikerna bestod då av orden: Utbildning, Teori/metod, Praktik, Erfarenhet/praxis, Introduktion, Handledning, Egna strategier, Vidareutbildning, Kompetens samt Flexibilitet/anpassning. Med dessa nya rubriker som teman, gick vi tillbaka till litteraturen och den tidigare forskning vi läst innan våra intervjuer. Genom

att koda våra tidigare anteckningar från relevant litteratur och forskning med dessa teman, utmynnades ett material att skriva under uppsatsens del om tidigare forskning och litteratur inom ämnet.

Genom att titta på våra teorier och vår empiri utmynnades överrubrikerna Utbildning, Erfarenhet/praxis samt Kompetens (Dalen, 2007). Vi skrev ut dessa rubriker på ett stort papper för att sätta in kategorierna i en teoretisk ram (Watt Boolsen, 2007). Även citat och underrubriker skrevs ned för att få en klarare bild av vad ville få fram från vår empiri. Underrubrikerna omformulerades till Metoder/teorier, Strategier, Kompetens, Introduktion,Handledning, Egna strategier, Vidareutbildning, Att våga be om hjälp, Att vara flexibel och anpassningsbar, Att kunna förmedla hopp samt Att se människans egna lösningar och resurser. Genom att göra detta såg vi mönster och gemensamma drag i citaten som vi senare analyserade med hjälp av tidigare forskning och teoretiska perspektiv. Det tillvägagångssätt som vi beskrivit som innebar att koda och ge teman till materialet kallas för *tematisering*, vilket tjänar till att se var tyngdpunkten i materialet ligger och var tonvikten i analysen bör ligga (Dalen, 2007).

4.1.5 Metodologiska reflektioner och konsekvenser kring genomförande

Bryman (2011) belyser att en pilotstudie bör genomföras innan intervjuundersökningen då pilotstudien kan utvisa om frågorna fungerar som man tänkt sig och att helheten blir bra. Efter pilotstudien kan man åtgärda de problem som uppstod gällande intervjuguiden. På grund av tidsbrist kunde vi inte genomföra en pilotstudie vilket kan ha påverkat att vår intervjuguide behövde redigeras. När vi genomförde intervjuerna med informanterna upptäckte vi att vissa frågor tolkades på ett annat sätt än vad vi tänkt. Detta medförde att vi i de senare intervjuerna utvecklade frågorna. I kategorin kompetens i intervjuguiden utvecklades fråga 12 (se bilaga 3) till vilken kompetens *som kurator* anser du är den viktigaste i ditt arbete?. Under kategorin metoder utökade vi fråga 15 (se bilaga 3) till vilka metoder *och teorier* de använder i samtal med människor i kris. Under kategorin strategier fick vi utveckla fråga 18 till vilka strategier informanterna använder *personligen* för att känslomässigt hantera människor i kris. Då vi utvecklade våra frågor under intervjuundersökningen kan informanternas svar också utvecklats. Detta innebar att vi fick mer utförliga svar i de senare intervjuerna samt att svaren blev mer inriktade på det vi ämnade att fråga om.

4.2 Förförståelse

Då vi anser att utbildningen riktar sig mer åt arbete inom socialtjänst valde vi att se på kuratorns yrke som till skillnad från andra socionomer ofta arbetar inom hälso- och sjukvård. Vi anser att detta är ett område som berörs i mindre utsträckning under grundutbildningen vilket gör det intressant att undersöka hur kuratorerna inom hälso- och sjukvård upplever att utbildningen förberett dem inför yrkeslivet.

Under utbildningens gång har vikten av handledning påpekats vid ett flertal tillfällen. Även under våra fältstudier i B-uppsatsen framkom information ifrån de yrkesarbetande kuratorerna vi undersökte att handledning är ett viktigt inslag för att kunna hantera ett yrke som i många fall innebär känslomässiga påfrestningar för den egna personen. Stor del av den litteratur vi har läst påpekar just vikten av att socionomen bör ha respekt för sin egen inre process, förmågan till empati samt ha god självkänedom. Dessutom arbetar socionomer med den egna personen som instrument, vilket kräver en stor

kompetens angående hur man påverkar och blir påverkad i möten med socialt utsatta människor. Det som skulle kunna kallas handledning i utbildningen är PPU (Personlig och Professionell Utveckling). PPU-momentet syftar till att initiera och stödja en process där studenterna enskilt och i grupp reflekterar över problemställningar som utbildningen konfronterar dem med. PPU-momentet ligger på termin två av sju i socionomprogrammet, då studentgrupper om 8-10 studenter under 8-10 tillfällen träffas tillsammans med en handledare för att diskutera frågor som rör bland annat värdegrund, bemötande, förhållningsätt, samarbete, etik och maktfrågor. Eftersom handledning påpekas som ett viktigt inslag från både litteraturen, utbildningen och yrkeslivet ställer vi oss undrande inför bristen på densamma. På grund av vår inställning till socionomutbildningens utbud inom personlig och professionell utveckling, bör vi reservera oss för att detta kan färga studien.

Då en av oss har haft den aktuella arbetsplatsen som praktik måste vi också reservera oss för att vi innan intervjuerna hade en större förförståelse och en relation till informanterna än en helt utomstående student. Detta skulle kunna ha en positiv effekt att intervjupersonerna känt sig mer trygga i att dela med sig (Dalen, 2007) samtidigt som det kan begränsa deras svar då ämnet vi valt handlar om vår gemensamma utbildning och dess betydelse för yrkeslivet.

4.3 Etiska övervägande

Vi har under forskningsprocessen tagit hänsyn till humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets etiska riktlinjer som bland annat innefattar skydd av individen, informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002).

I linje med informationskravet delade vi ut ett detaljerat informationsbrev till samtliga informanter innan intervjun. I informationsbrevet (se bilaga 1) presenterades studiens bakgrund och allmänna syfte. I informationsbrevet försäkrades även informanternas anonymitet och att studien var frivillig med möjlighet att avbryta när som helst. Ett samtyckeskrav på papper delades ut som informanterna fick skriva under innan intervjuerna började (se bilaga 2). Intervjumaterialet har förvarats oåtkomligt för obehöriga. Vi var medvetna om att vissa frågor var av känsligare karaktär och kunde uppfattas som obehagliga, vilket vi försökte vara uppmärksamma och lyhörda inför i intervjuerna (Kvale & Brinkmann, 2009; Bryman, 2011).

Under våra diskussioner mellan intervjuerna pratade vi om möjligheten att kuratorerna vi intervjuade möjligen svarade på ett mer finkänsligt sätt gentemot oss, då vi frågade om den utbildning som vi själva studerar på gett den kompetens de anser att man bör ha i arbetet som kurator. Detta är något vi inte kan få reda på, men som är viktigt att ha i åtanke.

4.4 Reliabilitet

Reliabilitet innebär att undersökningen eller mätningarna är tillförlitliga (Thurén, 2007). Man kan ställa sig frågan om resultatet kan reproduceras vid senare tillfällen och av andra forskare. Det är också av vikt att fråga sig om intervjupersonerna skulle svarat annorlunda vid ett annat tillfälle och om deras svar skulle påverkats av vem som intervjuar dem (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi tror att intervjuerna skulle kunna reproduceras vid annat tillfälle och av andra forskare men på grund av att en av oss haft

den aktuella arbetsplatsen som praktikplats måste vi reservera oss för att informanternas svar kan ha blivit annorlunda än om en ”främmande” person hållt i intervjuerna, då vi redan hade en relation med informanterna. Vi delade upp informanterna emellan oss, vilket kan påverka informanten beroende på om hon kände intervjuaren eller inte (Dalen, 2007).

Något som också kan påverka reliabiliteten är att olika personer kan transkribera en intervju på olika sätt (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi valde att transkribera intervjuerna tillsammans, men då vi delade upp uppgifterna i form av att en hanterade inspelningen och en skrev ut intervjuerna i text, kan våra intervjuer ha blivit färgade av att översättaren tolkat den text som skrevs ut (Trost, 2002). Dock lyssnade vi igenom citaten tillsammans innan vi skrev in dem i uppsatsen.

4.5 Validitet

Validitet kan förklaras som giltighet eller styrkan i ett yttrande (Thurén, 2007). Det kan också förklaras med den utsträckning som fenomenet kan speglas i undersökningsmetoden man använder. Ju större utsträckning fenomenet kan förklaras med metoden, desto större validitet (Kvale & Brinkmann, 2009). Validitet betyder också att man verkligen har undersökt det som var menat att undersökas och inget därtill (Trost, 2002). Eftersom vi ville komma åt informanternas subjektiva åsikter och upplevelser, och samtidigt få ta del av deras livsvärld använde vi oss av semi-strukturerade intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2009). Med en semi-strukturerad intervju kunde informanterna utveckla sina svar på frågorna, då vi kunde ställa uppföljningsfrågor för att försöka förstå deras ord och uttryck på ett bättre och sanningsenligare sätt.

Många olika faktorer kan påverka studiens validitet. Det kan då vara fördelaktigt att vara två forskare, då man tillsammans kan utforska sin subjektivitet (Dalen, 2007). Att diskutera tillsammans har varit en fördel för oss, då en av oss haft mer insyn i verksamheten än den andre. Genom kontinuerliga diskussioner i planeringsprocessen, i utformandet av intervjuguiden, mellan intervjuerna, under transkriberingen samt löpande under arbetets gång anser vi att vi har försökt att kontrollera vår subjektivitet.

Det är en metodologisk förutsättning att det i en kvalitativ intervju skapas intersubjektivitet. Begreppet syftar till att förklara hur upplevelser och situationstolkningar blir gemensamma för människor. Forskarens förförståelse och värderingar påverkar den intersubjektiva testbarheten (Thurén, 2007), vilket är svårt att undvika. Det är genom intersubjektivitet vi kan tolka andra personers uttryck (Dalen, 2007). Vi kan se att vår förförståelse och våra värderingar kan påverka intervjuerna och resultaten då vi påverkas av att studera vid samma utbildning som informanterna har gått, samt att området vi valt att belysa är något vi är intresserade av och kritiska till.

4.6 Generaliserbarhet

Om en intervjustudie anses vara av god reliabilitet och validitet kvarstår frågan om man kan generalisera resultatet i andra situationer med andra människor (Kvale & Brinkmann, 2009). I kvalitativ forskning är behovet inte lika stort att generalisera (som i kvantitativ forskning) då man tittar på en unik företeelse. Man bör istället försöka beskriva undersökningen på ett så fylligt sätt som möjligt för att ge tillräcklig information till efterkommande forskare, så att de har möjlighet att reproducera studien och därmed se om resultaten är överförbara (Bryman, 2011). Eftersom vi har få

informanter i en enhetlig grupp kan vårt resultat inte generaliseras. Dock tror vi att våra intervjufrågor skulle kunna appliceras på alla yrkesverksamma socionomer som arbetar med människor i utsatta situationer. Frågan är om vi skulle få likvärdiga svar då just våra informanter dagligen får möta människor i akut kris.

5. Resultat och analys

Eftersom vi tidigare i uppsatsen delat upp ”tidigare forskning” i olika teman kommer vi att fortsätta med det även i denna del. Vi kommer även i denna del av uppsatsen att behandla områdena utbildning, erfarenhet/praxis samt kompetens, men hädanefter med hjälp av våra problemformuleringar, insamlade empiri samt de teorier vi valt att analysera med. Dessa huvudkategorier är indelade i underkategorier som vi anser är adekvata i varje avsnitt.

5.1 Utbildning

I denna del av resultat och analys kommer vi att behandla informanternas uttryck för hur utbildningen har tillgodosett dem med metoder/teorier, strategier och kompetens för att arbeta med människor i kris. Då våra informanter självmant tog upp praktikperioden och praktikhandledningen som betydelsefulla i deras grundutbildning, har vi valt att ta med dessa som ett tema med egen underrubrik i detta avsnitt.

5.1.1 Metoder/teorier

På frågan gällande hur informanten lärt sig de metoder hon använder i samtal med människor i kris svarar informanten:

”Ja men det är ju både genom och läsa böcker under utbildning, socionomutbildningen men eftersom jag inte kommer ihåg jättemycket av det jag läste där så har man ju läst det igen ... och sen så nu när jag läser på master så har man ju också läst ...”

Informanten bakom detta citat nämner också att kriskursen på institutionen för socialt arbete var väldigt bra. Hon fortsätter med att berätta om utbildningen har gett henne några av de metoder som hon använder i sitt arbete.

”Ja, till viss del, alltså dom har ju sått mer ett frö och sen så att vidareutbildningen har gett mer av det då.”

Två av informanterna tar upp andra kurser inom socionomprogrammet som relevanta för deras arbete som kurator.

”... det man läste i barnpsykologi, det kommer jag ihåg, inte för att jag kommer ihåg fortfarande precis vad man läste men jag kommer ihåg att jag hade med mig det i alla fall ... så man hade ju med sig det från socialhögskolan.”

”... man hade med sig vissa andra kunskaper, samhällskunskaper, juridik, en förmåga till och leta rätt på bra information, mycket baskunskaper så ...”

En annan informant uttrycker att socionomutbildningen har gett tillräcklig kompetens för ”normala kriser”.

Flera av informanterna uttrycker att metoder har tillkommit efter deras grundutbildning och att de därför inte har lärt sig dessa därifrån. Majoriteten av informanterna uttrycker att vidareutbildning efteråt har gett metodkunskap och teoretiska begrepp. De vidareutbildningar de syftar på är exempelvis lösningsfokuserad terapi, familjeterapi,

kognitiv beteendeterapi, psykoterapi steg 1, kristerapi, masterutbildning, kris- och katastrofutbildning.

I Sandströms (2010b) undersökning uttrycker vissa informanter som arbetar i vardagsnära kontakt med klienter att grundutbildningen har brister i samtalsmetodik, psykologi och behandlingsmodeller, vilket de anser att man bör lära sig i fördjupningskurser i grundutbildningen.

Våra informanter talar om vikten av vidareutbildning och erfarenhetens betydelse för det kurativa arbetet, men det som flera av dem specifikt tar upp som något väldigt viktigt från deras grundutbildning var praktiken.

5.1.2 Praktik och praktikhandledning

Då flertalet av våra informanter har en äldre socionomutbildning har de erfarenhet av två terminers praktikperioder och de lyfter fram vikten av att få praktisera och känna på yrkeslivet. Praktikens handledning var också av stor betydelse enligt våra informanter. En stor betydelse av praktik i utbildning hävdar även Lauvås & Handal (2001) när de talar om att *tyst* kunskap inte kan läras ut genom undervisning, utan bara genom praxis. Den *praxisgemenskap* där man som ny inom arbetet får observera, får hjälp av och bedömas av erfarna personer är något författarna förespråkar, där också handledning kan vara till stor hjälp. Våra informanter talar sig varma om sin egen praktik men även den handledning som man fick till sitt förfogande:

”Det jag tyckte var bra då, som ju är lite annorlunda nu det är ju att vi hade två hela terminers praktik, och då hade man möjlighet och få en termin på socialbyrå och en termin inom annat område. Det tyckte jag var bra eller det var den praktiska erfarenheten med handledarna då som jag tyckte det var nog så viktigt, än dom här teorierna då.”

Informanten bakom citatet belyser praktikerfarenhetens och handledningens betydelse, framför den teoretiska biten i utbildningen. Utbildningar borde enligt Lauvås och Handal (2001) kombinera undervisning i tillämpad vetenskap samt handledning i konsten att reflektera i handling. De menar att studenter måste lära sig att införliva den teoretiska kunskapen i sin praktiska repertoar, vilket utbildningen måste försäkra att de gör (Lauvås & Handal, 2001).

En annan informant uttrycker sig på detta sätt angående sin praktik:

”Jag hade ju förmånen att ha två praktikperioder på fem månader på varje, en gång på socialbyrå och en gång på barnpsyk. Och det var ju guld! Så det tycker jag är förfärligt att det är ... alltså det där praktiska *Ut! Känn på det!*”

Informanten poängterar hur viktig erfarenhet på praktikplatsen är, och att få känna på verkligheten vilket hon tycker är förfärligt att det nuvarande programmet inte ger studenter i samma utsträckning. Lauvås och Handal (2001) diskuterar om det bästa vore, att i utbildningen av professionella yrkesutövare lägga störst vikt vid praktiken och direkt kontakt med erfarna yrkesutövare. Där skulle yrkesområdets samlade kunskap överföras till studenten i form av *tyst* och *personlig* kunskap.

En annan informant uttrycker vikten av praktiska moment i socionomutbildningen genom att jämföra med psykologprogrammet:

”... egentligen så tycker jag nog att socionomutbildningen borde ta efter psykologutbildningen och då menar jag att man bör gå som praktikant under en längre period. Som en PTP. Faktiskt. --- Alltså jag tycker att baka in lite egenterapi i utbildningen, och baka in en steg 1 utbildning tycker jag faktiskt vore ganska så ypperligt.”

PTP (praktisk tjänstgöring för psykologlegitimation) är psykologernas praktikperiod under ett års tid med en handledare.

Genom att ha analyserat detta avsnitt med delar av praxisteorin kan vi tolka våra informanternas åsikter och teorins mening om praktikens betydelse som samstämmiga.

5.1.3 Strategier från socionomutbildning

Vi frågade informanterna om vilka strategier de använder för att känslomässigt hantera människor i kris, och därefter om de anser att socionomutbildningen har gett dem dessa. Sammantaget finner vi att informanterna upplever erfarenhet framför socionomutbildningen som den bidragande faktorn till utveckling av strategier.

”Jag tror det är mer erfarenheter alltså mängden ju längre man arbetar med nånting och ju mer erfarenheter man får ... jag kan inte härleda det precis till utbildningen ... det kanske mer är genom handledning och ja.. erfarenhet.”

”Det är nog mera erfarenhet där, sen så skulle jag tro att det hjälper en med det man har med sig, erfarenhet och stöttning från kollegor ...”

Dessa citat från två olika informanter talar om erfarenhet som grund för strategier att känslomässigt hantera människor i kris, framför deras socionomutbildning. Nedanstående citat visar dock på att utbildningen har bidragit med en medvetenhet om att man som socionom behöver strategier för att klara av att arbeta inom socialt arbete.

”Ah lite grann har den ju faktiskt gjort det ... man påtalar det ju väldigt mycket det här med handledningen under socionomutbildningen och hur viktig den är --- Så det såddes väl nåt slags tanke om att man behövde skydda sig på något sätt, för att orka med och fortsätta jobba med ett sånt jobb ...”

Högskoleverkets rapport ”*Socialt arbete – en genomlysning av ämnet*” påpekar att en översyn bör göras gällande utbildningsmålen för exempelvis personlig utveckling. Enligt rapporten är detta moment underdimensionerat (Sunesson & Bergseth, 2003). Även i intervjun i Faktum med studierektor för socionomprogrammet Annika Halén och biträdande prefekt vid Institutionen för Socialt arbete Gerd Gustafsson (Hultén, 2008) påpekas bristerna gällande reflektionstillfällen som rör yrkesrollen och den egna personen i socionomutbildningen.

Cullberg (2006) menar att man som yrkesutövare måste ha en terapeutisk hållning som innefattar kunskap, empati och självkänedom. För att kunna uppnå självkänedom måste man genomgå någon form av egen terapi, enskilt eller i grupp, och han anser att det borde ligga i varje människovårdande utbildningsinstitutions intresse att granska den terapeutiska hållningen genom just egenterapi (Cullberg, 2006). Flertalet av den litteratur och tidigare forskning vi läst poängterar också att självkänedom är ett av de viktigaste inslagen för att vara en bra behandlare (Cullberg, 2006; Holm, 2009; Lork,

2007; Lennéer Axelson & Thylefors, 1999; Lennéer Axelson, 2010; Crossler, 2005; Johnsson & Lindgren, 1999; Sandström, 2010b).

5.1.4 Kurativ kompetens från socionomutbildning

Liksom vi frågade informanterna om deras socionomutbildning gett dem metoder/teorier och strategier för deras arbete som kurator, frågade vi även om utbildningen gett dem kompetens för att utföra ett adekvat arbete som kurator. Informanterna svarade på detta sätt:

”Inte grundutbildningen tycker jag inte är tillräcklig för att arbeta här. Grundutbildningen riktar sig inte till sånt här specifikt kuratorsarbete tycker inte jag.”

”Nej egentligen inte när det gäller, inte när det gäller sjukhuskuratorsbiten man skulle ju tycker jag ha nåt mycket mer ... man skulle ha någon form av tycker jag inriktning mot slutet eller som man kunde välja till efter utbildningen ...”

Två andra informanter uttrycker samma sak med svar som ”kanske inte” och ”nej det tycker jag inte”. Den informant som anser att utbildningen har gett henne kompetens uttalar sig på detta sätt:

”Ja, som en grund tycker jag det, sen så tror jag att det är ett yrke där man behöver, där liksom erfarenheten, man blir duktigare med tiden ... man tränar sig hela tiden.”

Genom våra intervjuer kan vi utläsa att deras erfarenhet och yrkespraktik är ovärderliga för att kunna arbeta med människor i kris. Nästa avsnitt kommer därför mer genomgående att redovisa informanternas uttryck för vad erfarenhet och praxis betyder i deras kurativa arbete.

5.2 Erfarenhet och praxis

5.2.1 Introduktion på arbetsplatsen

Då våra informanter nämner vikten av introduktion från kollegor på arbetsplatsen har vi tolkat det som en viktig del i yrkeslivet efter examen. Nedanstående citat belyser detta tema.

” ... om man nu pratar om detta kuratorsarbetet så är det ju introduktionen här från chef och kollegor, *vad handlar det här jobbet om?* För det kan man ju aldrig föreställa sig när man läser någon beskrivning av jobbet ... det är ju den här introduktionen som är otroligt viktig”.

Som oerfaren får man ibland imitera olika förmågor i sin yrkesroll. Lennéer Axelsson (2010) menar att detta är en naturlig utvecklingsfas i yrket innan kunskap och erfarenhet hjälper att integrera person och roll till en yrkesidentitet. Yrkesidentitet är enligt Holm (2009) något som kan verka som ett inre stöd när man som yrkesutövare måste fatta svåra beslut i situationer, där det finns flera olika alternativ att välja emellan.

Även en annan informant uttrycker hur viktig introduktionen varit för henne:

” ... men just hur det var att arbeta på ett sjukhus och vad man skulle göra

för en patientgrupp det hade man ingen aning om utan det var ju äldre kollegor man träffade när man kom till den arbetsplatsen, så det var ju väldigt mycket mer internutbildning, det kan man kalla det och det tycker jag har genomsyrat hela arbetslivet som kurator egentligen, att det är den här interna utbildningen som har gett väldigt mycket, som formar en”.

Dessa citat belyser hur viktig introduktionen på arbetsplatsen har varit för informanterna. Sandström (2010b) anser i linje med informanternas uttalanden att en utbildning inte klarar att ge all metodkunskap som krävs i utövandet av yrket och menar på att inskolningen på arbetsplatser hör till. Lauvås och Handal (2001) förklarar att teorier man tillägnat sig under studierna kan verka avlägsna och inaktuella i början av sin karriär. Förhoppningarna om att dessa kunskaper ska vara till hjälp i praktiken uppfylls inte med detsamma. Erfarna yrkesutövare besitter en *tyst* kunskap som inte går att finna i någon bok och som behandlar kunskap om situationen, organisationen och andra aspekter av det dagliga arbetet. Under karriärens gång utvecklas kompetensen som består av *tyst* eller införstådd kunskap. Genom samtal med erfarna yrkesutövare kan de praktiska situationerna integreras med den inlärd teorin (Lauvås & Handal, 2001).

5.2.2Handledning på arbetsplatsen

Informanterna uttrycker i intervjuerna att både den professionella handledningen och den dagliga kollegiala handledningen med kollegor är av stor vikt för dem för att känslomässigt kunna hantera sitt arbete med människor i kris och samtidigt vara professionell. Vi tolkar det som att både den professionella- och den dagliga kollegiala handledningen kan ses som copingstrategier i form av att söka socialt stöd, avlastning och perspektiv på svåra situationer inom det kurativa arbetet. Därför har vi valt att analysera informanternas uttryck angående de olika handledningarna med copingteori.

Vi kommer först att presentera citat som rör den professionella handledningen som kuratorerna har varannan vecka tillsammans med en formell handledare med psykolog- och psykoterapeututbildning. Därefter kommer vi att presentera den dagliga kollegiala handledningen. Informanterna uttrycker sig på detta sätt gällande den professionella handledningen:

”Handledaren där han är ju duktig på att få det till en annan nivå som man inte riktigt tänker själv, som vi inte alltid tänker så det hjälper ju att fördjupa förståelsen för överföringar och sådana saker som inte riktigt jag tänker på så mycket i vanliga fall så det hjälper ju att förstå det på en djupare dimension hur man faktiskt påverkas ... ”

Samma informant uttrycker även den professionella handledningens betydelse på vår fråga angående vilken den viktigaste kompetensen är som kurator.

”Alltså det som är viktigast egentligen är ju att kunna ... fortsätta hjälpa folk och samtidigt kunna hantera det som händer inom sig själv när man möter folk i kris. Så att lära sig, hur man nu gör det, genom handledning och genom att läsa ... lära sig att hantera det för att kunna fortsätta och vara bra i nästa möte med en person i kris liksom”.

Två andra informanter uttrycker vad handledningen betyder för dem i nedanstående citat.

”Den betyder ju att man får möjlighet att fördjupa lite, dels är det ju väldigt gott att höra vad andra, hur andra upplever saker för ofta upplever vi det ganska lika ... att man reagerar på samma sätt och att man ofta har svårigheter kring liknande situationer --- det är ju en väldigt bra handledning så vi får ju chans liksom och prata en hel del om *hur påverkar det här mig?* Så det är jättebra. Och sen är det väldigt nyttigt att höra hur de andra reagerar på sina ärenden, och det ger mig också saker för hur jag ska hantera det jag brottas med”.

”Det betyder väldigt mycket! Mer än vad man egentligen fattar --- man reflekterar, man får möjlighet att reflektera över vad man sysslar med --- men det öppnar upp! Och hjälper till. Och man växer. Utvecklas”.

Som hjälpare innebär arbetet att den professionella blir en container för andra människors känslor och livsöden, vilket innebär psykisk påfrestning för den professionella. För att orka härbärgera människors lidande utan att ge efter för svåra känslor som väcks måste den professionella tillåta sig att tömma containern emellanåt (Lork, 2007).Handledning är ett arbetsätt att lära känna och bearbeta egna reaktionsmönster, frustrationer, begränsningar och möjligheter vilket bidrar till att klargöra och systematisera upplevelser och reaktioner och göra dessa begripliga. På detta sätt kan den professionella förhålla sig till dem på ett medvetet sätt (Lauvås & Handal, 2001). Som kurator inom hälso- och sjukvård möter den professionella patienter och närstående i kris som har ett stort behov av emotionellt stöd (Lundin et al., 2009).Handledningen kan hjälpa till att göra upplevelsorna begripliga genom att sätta in dem i ett personligt och professionellt sammanhang. Den kan också hjälpa till med det framtida arbetet, då insikterna från handledningen kan tillämpas i kommande situationer för kuratorerna. I professionell handledning kan dessutom teorikunskaper återkopplas och reflekteras kring praktiken (Lauvås & Handal, 2001).

Utöver den professionella handledningen belyser kuratorerna det kollegiala stödet och den dagliga handledningen kollegor emellan som något som kan tillgodose deras behov av att ventilera, diskutera och avlasta sina känslomässiga reaktioner och svåra situationer i det dagliga arbetet. Flertalet uttrycker att det är en fördel att sitta som grupp tillsammans på arbetsplatsen då detta medför att stödet från kollegorna blir en naturlig del av arbetet.

”Alltså den här arbetsplatsen ger möjligheter genom att vi har lokaler som vi har, lite utanför, det blir ju väldigt symboliskt och väldigt värdefullt, man går ut ur sjukhuset, man går till ett annat ställe, man träffar kollegor som fattar vad man pratar om och som ser på en hur man mår, så att gå hit att få vara här, att söka upp kollegor ... Jobba med handledning när det kommer eller med kollegor.”

Informanten bakom detta citat talar om att kuratorsenheten de arbetar på ligger i en enskild byggnad avskilt från sjukhuset, och att arbetsplatsen på så sätt blir ett avbrott från samtalen inuti sjukhuset. Enligt vår tolkning verkar det dessutom betyda mycket att kuratorskollegorna har liknande arbetsuppgifter och därmed kan förstå de svårigheter som man stöter på i arbetet. Även nästa citat från en annan informant belyser fördelen med arbetsgruppens samarbete.

” ... och få hjälp, i denna gruppen är det ju så himla bra för här finns det ju till och med skulle det bli alldeles galet så kan ju en kollega säga att *nu tar jag över det här* ... man kan få hjälp och släppa helt och hållet, men det är

ju sällan det blir det men det finns ... man får hjälp med en kollega som går in och hjälper en i ett ärende. Så det blir ju ett slags annat skydd då också, ett kollegialt skydd mot att bli för drabbad själv.”

I linje med våra informanternas citat belyser flertalet böcker och vetenskapliga artiklar arbetsgruppens betydelse. *Socialt stöd* från arbetsplats och kollegor hjälper till att klara av krav och belastningar på ett lättare sätt, både praktiskt och känslomässigt (Lennéer Axelson & Thylefors, 2005; Cummings, Massey & Jones, 2007). En bra arbetsmiljö är det viktigaste för att utveckla stödfunktioner för de anställda i form av gott samarbete, öppen och stödjande gruppatmosfär samt god internkommunikation (Lennéer Axelson & Thylefors, 2005). En av våra informanter uttrycker att den tillåtande arbetsatmosfären är till hjälp i arbetet.

”... det har hjälpt en tror jag liksom att det har varit så tillåtande och det händer naturligtvis att man är ledsen och att man faller tårar och så men det är inget konstigt så.”

En terapeut bör ej arbeta ensam då de ofta får hantera svåra situationer som är känslomässigt krävande. Ett teamarbete är att föredra då avlastning kan ske tillsammans med kollegor (Lennéer Axelson, 2010). Att söka känslomässigt stöd hos en kollega kan härledas till *handlingsfokuserad coping* genom att man som individ försöker att få nya infallsvinklar i en situation genom känslomässig avlastning (Lazarus & Folkman, 1984; Lennéer Axelson, 2010). Lazarus och Folkman (1984) har identifierat de största kategorierna av resurser som individer använder för att kunna hantera krav, där *socialt stöd* ingår som en av kategorierna. Inom tidigare stressforskning har stor vikt lagts vid människor som individen kan få känslomässig, informationsmässig och/eller handgripligt stöd ifrån.

Då informanterna nämner professionell och kollegial handledning som en viktig del för att hantera känslomässig påfrestning i arbetet, kommer vi härmed att gå in på vilka andra strategier kuratorerna använder sig av förutom handledning.

5.2.3 Egna strategier

Våra frågor i intervjuerna innefattade vilka strategier informanterna har för att känslomässigt hantera människor i kris, samt hur de har tillgodogjort sig dem. Tidigare i uppsatsen har informanterna uttryckt att deras strategier uppkommit genom erfarenhet och inte kan härledas till utbildningen. De egna strategier vi kommer att behandla i detta avsnitt är informanternas beskrivning av hur dessa har uppstått samt hur de tänker i dagsläget. Två av våra informanter vidareutvecklade sina svar angående hur de lärt sig egna strategier för att hantera människor i kris i det kurativa arbetet. Informanterna talar bland annat om att ha upplevt känslor av utbrändhet och därigenom utvecklat egna strategier för att undvika detta. När informanten i nedanstående citat inte härledde sina strategier till utbildningen blev vår uppföljningsfråga var och hur hon fått strategierna:

”Erfarenhet, gått på minor, fått känna på hur det känns när det har gått åt helsike, varit på väg att bli utbränd, fått känna det i kroppen, och få hitta tillbaka, och använda dom erfarenheterna till att inte göra så igen. Så det är erfarenheter.”

Även en annan informant talar om erfarenheten av att ha mått dåligt efter jobbet och

genom detta lärt sig egna strategier för att hjälpa sig själv.

” ... alltså kommit på att man bär med sig familjer hem och så mått dåligt över det och sen så kommit på att man måste hitta på nåt nytt och så testat och så märkt att det faktiskt hjälper och cykla och gå till exempel.”

Vi tolkar informanternas insikter om egna strategier som bevis på den självkänedom som både tidigare forskning, litteratur och socionomutbildningens mål poängterar som en viktig förmåga som socionom.

De ovanstående citaten beskriver hur informanternas egna strategier uppstått genom erfarenhet. Vi kommer härmed att behandla och analysera de mer konkreta beskrivningarna från informanterna angående de strategier som de använder i dagsläget. Vi har valt att analysera informanternas egna strategier med hjälp av copingteori, då deras svar kan härledas till de främsta copingresurser som Lazarus och Folkman (1984) har identifierat. Svaren vi fick från informanterna innefattar allt mellan att hitta gränser och skydd till att cykla hem från jobbet. Nedanstående citat är beskrivningar från tre olika informanter.

”Det är ju att vara empatisk men det får inte bli mitt ... man tar inte in det på samma sätt som man gör när det är en anhörig. Så det måste bli skillnad ... annars kan jag liksom inte leva och arbeta ... det blir liksom som något slags skydd här ... jag tänker att de flesta fungerar som jag, att de första gångerna måste det få gå lite djupare innan man hittar den där gränsen för att inte vara känslolokal.”

” ... jag delar på jobbet och privatlivet så att säga och det tycker jag att jag kan göra ... Det är väl som med mycket annat, även hur tragiskt och hur det än är, så blir det ett arbete det måste få vara så ... Och det är inte mitt liv som är sånt.”

”Att prata med sig själv att *nu stillar du dig! Lägg ner almanackan, stäng av telefonen, försök!* Det är strategier. Stämpla ut och gå hem! Stäng av! Ta inte med dig jobbet, det gör jag oftast inte, men liksom det är ju lite det här byrålådana liksom: *Öppna lådan, lägg i det, stäng, gå.*”

Vi tolkar informanternas svar som att de betonar vikten av att separera arbete och fritid, och att detta är något de har lärt sig genom erfarenhet och självreflektion kring gränssättning. En annan informant uttrycker också vikten av att ha ett rikt liv utanför arbetet med fritidsaktiviteter, vänner och make. För att man ska kunna bibehålla förmågan att hjälpa andra måste man ta hand om sig själv och utnyttja sitt stödsystem. Genom att ta vara på sina egna intressen, använda sitt privata nätverk för att fylla på livslusten och få distans till sitt yrke genom att umgås med personer utanför arbetet tar man hand om sig själv för att kunna fortsätta med ett känslomässigt påfrestande arbete (Lennéer Axelson, 2010; Lork, 2007). Att ta hand om sig själv tolkar vi också som att bibehålla sin hälsa och energi, vilket också är en copingresurs. God hälsa kan då innebära att en person har mer energi och bättre förmåga att hantera stress i arbetslivet, jämförelsevis med en person med dålig hälsa (Lazarus & Folkman, 1984).

I nedanstående citat tolkar vi det som att en av informanterna använder sig av *positivt tänkande* för att kunna hantera de svåra livsöden hon kommer i kontakt med i arbetet.

”Jag tänker inte att 25 procent av mina patienter kommer att dö, det tänker

jag inte, utan jag tänker att just detta barnet kommer att klara sig ... och jag vet ju av att ha jobbat här så länge också att så kanske det inte är.”

Det *positiva tänkandet* behöver inte vara logiskt men i denna copingstrategi kan det vara viktigt att tänka att förbättring är möjlig. Exempelvis vid en livshotande sjukdom där chansen till överlevnad inte är så stor så har man förmågan genom positivt tänkande att se att det är möjligt (Lazarus & Folkman, 1984).

En copingstrategi för att känslomässigt hantera sitt yrke med människor i kris kan vara att analysera situationer med syftet att identifiera problem, se alternativa problemlösningar och väga handlingsalternativ mot varandra, vilket är exempel på att ha en *problemlösande förmåga* (Lazarus & Folkman, 1984).

”Till exempel cykla från jobbet, så det tar lång tid, alltså inte sitta på bussen bara, utan gå och eller cykla hem för att bli av med dom familjerna man har i huvudet och det funkar faktiskt ganska bra --- alltså kommit på att man bär med sig familjer hem och så mått dåligt över det och sen kommit på att man måste hitta på nåt nytt och så testat och så märkt att det faktiskt hjälper.”

Vi anser att citatet av informanten belyser en *problemlösande förmåga* att först identifiera problemet, och sedan hitta ett alternativt sätt som fungerar för att hantera det.

Man kan försöka lindra känslomässig stress genom att använda sig av *kognitiva* processer som innehåller strategier som exempelvis distansering och humor (Lazarus & Folkman, 1984). Vi tolkar två av informanternas citat som *kognitiva* processer för att hantera människor i kris under sitt arbete.

”Jag försöker att fokusera väldigt på det som, jag ser i rummet utan att tänka känslomässigt att alltså jag tänker med huvudet, jag tänker inte med hjärtat --- jag försöker att inte bli känslomässigt berörd. Men samtidigt så får jag inte vara oberörd, det är ju en balans i det här, så jag inte negligerar det som har hänt, det är inte så jag menar. Men jag tar nog på mig en rustning så att jag ska våga gå in i det här som är så känslomässigt.”

Buber i Lennéer Axelson (2010) menar att distansering ofta ses som en negativ copingstrategi, men att den även kan ses som positiv då den gör att man som professionell kan se klientens situation i sin helhet och inte förblindas av sina egna känslor inför den svåra situationen. En informant uttrycker humor som en strategi för att känslomässigt hantera sitt arbete med människor i kris.

”Att skämta väldigt mycket, att grovskämta inom kuratorsenheten och även med viss personal på olika team man tillhör, skojja liksom.”

En del personer avreagerar sig i ett psykiskt påfrestande arbete genom humor (Holm, 2009). Humor kan hjälpa till med att skapa lite distans och minska trycket vid svåra situationer. I socialt arbete menar Eide och Eide att humor kan vara en resurs och viktig del att dela med kollegor (Eide & Eide, 2006).

Kunskap om sina egna känslor och försvarsmekanismer hos människor man möter uttrycks som väsentlig kunskap i kuratorsarbetet. Flera av dem anser att de fördjupat denna kunskap genom vidareutbildning, vilket leder oss in på detta avsnitt i kuratorernas erfarenhet och praxis.

5.2.4 Vidareutbildning efter socionomutbildning

Alla informanter vi intervjuat har gått kurser eller utbildningar som rör exempelvis krishantering, lösningsfokuserat arbete, psykoterapi, familjeterapi, kognitiv beteendeterapi och som de anser påverkar deras arbetssätt i mer eller mindre omfattning. Då informanterna uttrycker att kriskunskap är väsentlig kunskap för det kurativa arbetet, vilket flertalet informanter fördjupat sig i genom vidareutbildning, kommer vi att analysera deras svar med hjälp av kristeori. En informant talar om praktisk erfarenhet och vidareutbildning som viktiga komponenter som givit henne vidare kunskaper i kristeori.

”Jag tycker att man lär sig väldigt mycket genom att träna själv. Och att utsätta sig i praktiken men det är klart också genom min steg 1 utbildning förstås. För där handlar det väldigt mycket om psykodynamisk teori och försvar. Så det är en viktig utbildning tycker jag, en fantastiskt viktig utbildning.”

Cullberg (2006) menar att den professionella bör sträva efter att vara medveten och ha kunskap om kriser och situationen som berör individen. Behandlaren bör också vara medveten om sina egna upplevelser och reaktioner inför den drabbade, samt hur kommunikationen dem emellan fungerar (Cullberg, 2006). Vi tolkar det ovanstående citatet som att vidareutbildning har varit viktig för informantens arbete i form av att försöka förstå individens reaktionsmönster. Vidareutbildning i psykodynamisk teori och försvar kan hjälpa den professionella att bli medveten om sina egna reaktioner (Cullberg, 2006).

En informant talar också om vidareutbildning då hon svarar på frågan vad och hon använder för metoder i sitt arbete med människor i kris, samt hur hon lärt sig dessa.

”Om kriskunskap och krishantering kallas för en metod så har vi ju det med i allra högsta grad. Alltså att man tänker mycket hur personen ändå, var man befinner sig, och vad man kan ta till sig och hur man reagerar i olika situationer ... vad man har med sig styr ju lite hur man betar sig. (Följdfråga: Hur har du lärt dig dessa metoder?) Både genom vidareutbildningar och praktiskt arbete.Handledning! ... ”

Kunskap om psykologiska och sociala förhållanden är viktigt för att behandlaren skall förstå, behandla och beskriva psykiska kriser (Cullberg, 2006). Många socionomer som arbetar med människor i kris har påbyggnadsutbildning i kristerapi och avgörande enligt Lennéer Axelson (2010) är teoretisk kompetens, yrkeserfarenhet, handledningsmöjlighet samt den personliga lämpligheten.

Även en annan informant påpekar i linje med föregående citat att hennes vidareutbildning på masternivå har fördjupat hennes kunskaper i metoder. Akademikerförbundet SSR har tagit fram en modell för kompetens- och karriärutveckling för socionomer inom hälso- och sjukvården där modellen förespråkar att påbyggnadsutbildning och vidareutbildning är av vikt för kuratorer inom hälso- och sjukvården. Det påvisar att kvaliteten i det psykosociala arbetet säkras genom kontinuerlig handledning i socialt arbete samt metod- och kompetensutveckling. (Akademikerförbundet SSR, 2004).

Då flertalet av våra informanter har genomgått någon typ av vidareutbildning efter

socionomprogrammet ville vi ta reda på om de anser att något borde läggas till i socionomutbildningen för att studenter ska få tillräcklig kompetens för att arbeta som kurator. Tre av informanterna uttrycker att samtalsbiten i programmet, såsom samtalsmetodik, kunde utökas i form av mer kuratorsinriktade tilläggskurser såsom kriskunskap och arbete inom det kuratorsfält man vill arbeta inom, exempelvis hälso- och sjukvård.

” ... när jag läste så var det väldigt mycket socialtjänsttänk med både böcker, men även det man pratade om sådär, så att det skulle egentligen vara mera kris och mera kuratorsbiten i socionomutbildningen än vad det var då i alla fall.”

Vi tolkar det som att informanterna uttrycker en avsaknad av praktiska moment som behandlar det kurativa arbetet i grundutbildningen. Lauvås och Handal (2001) tar upp problematiken med att utbildningar separerar den teoretiska och den praktiska delen av utbildningen, där den praktiska delen oftast får ge vika då den har lägre status. Den praktiska delen skulle i detta fall kunna vara samtalsmetodiken som informanterna anser skulle kunna utökas. Den utökade samtalsmetodiken skulle kunna bidra till att studenter tillgodogör sig den adekvata kompetensen som krävs för att arbeta som kurator efter socionomutbildningen.

Vi är intresserade av vilken kompetens som socionomstudenter behöver för att kunna arbeta som kurator, vilket är en profession som socionomyrket kan innebära. Fortsättningsvis kommer vi att beskriva den kompetens våra informanter menar är av vikt i det kurativa arbetet, som de inte härleder till varken socionomutbildning eller vidareutbildning.

5.3 Kompetens i det kurativa arbetet

Den kompetens som informanterna anser är väsentlig i det kurativa arbetet men som de inte talar om i samband med utbildning består av förmågan att våga be om hjälp, att vara flexibel och anpassningsbar i mötet med olika människor, att kunna förmedla ett hopp till människor de möter samt att kunna se människans egna lösningar och resurser. I denna del av uppsatsen kommer samtliga av våra teorier att inflätas i vår analys av informanternas uttryck, då vi i vår tolkning funnit flera olika aspekter som samspelar i deras kompetens som kuratorer.

5.3.1 Att våga be om hjälp

Så här uttrycker sig en informant angående att våga prata med sina kollegor:

”... att ha en kompetens att våga alltså prata med varandra, och dryfta det i handledning om man säger så.”

Informanten har i detta citat förklarat vilken kompetens hon anser att man bör ha som kurator i arbetet med människor i kris. Lennéer Axelson (2010) anser att en av de viktigaste egenskaperna i en professionell roll är att våga fråga och att våga be om hjälp när både yrkesmässiga eller privata problem blir övermäktiga. Hon menar vidare att detta inte är ett svaghetstecken utan snarare något vitalt för ett arbetsklimat, att frågor är tillåtna. Då vi tidigare beskrev den positiva aspekten av ett kollegialt skydd och ett öppet arbetsklimat uttryckte en informant också vikten av att våga låta sig bli hjälpt.

” ... i denna gruppen är det ju så himla bra --- man kan få hjälp och släppa

helt och hållet, men det är ju sällan det blir det men det finns ... ”

Det kan även vara lärorikt som professionell att oavsett problemets karaktär få erfara rollen som hjälpbehövande där man blir utlämnad till andras bemötande och hjälp (Lork, 2007). Lazarus och Folkman (1984) talar om den *sociala förmågan* som en copingresurs, vilket innebär att den som har en social förmåga med större sannolikhet kan försäkra sig om omgivningens samarbete eller stöd (Lazarus & Folkman, 1984). Vi tolkar det som att informanterna bakom föregående citat har en social förmåga, och därmed kan tillgodose sig sina kollegors samarbete och stöd genom att våga prata och dryfta situationer i handledning. Denna sociala förmåga tolkar vi som en kompetens i kuratorsarbetet.

5.3.2 Att vara flexibel och anpassningsbar

En annan kompetens informanterna uttrycker i intervjuerna är förmågan att vara flexibel, lyhörd, anpassningsbar och kunna tänka brett, i olika nivåer beroende på vem man möter. På frågan om vilken kompetens man som kurator behöver i arbete med människor i kris svarar en informant:

”En otrolig lyhördhet, att uppfatta liksom, uppfatta situationen, känna av. *Hur är läget här?* liksom. Inte gå på nåt formulär hur man ska jobba utan man får vara flexibel. Flexibel och lyhörd, anpassa sig och ändå ha en tanke med vad man sysslar med.”

Ovanstående citat tolkar vi som informantens *privata* teori då hon använder idéer för att förklara, tolka eller bedöma de upplevelser hon får erfara i mötet med människor i kris (Erault, 1994 i Lauvås & Handal, 2001).

När vi har frågat om informanternas metoder i sitt arbete framkommer även anpassningsförmåga i svaren. Två av informanterna uttrycker detta i nedanstående citat.

”Jag tror det blir en mix lite grann utefter situationer ... Man får både ha lite bakåtperspektiv och lite här och nu och framåt.”

”... sen så använder jag ju alltså delar av alltså det beror ju på vad som passar då i den familjen man möter eller den personen man möter ... väldigt mycket tänka liksom brett och i olika nivåer.”

Flexibilitet tillsammans med kreativitet och stresstålighet är något som Lennéer Axelson (2010) menar är betydelsefulla egenskaper hos en professionell hjälpare. Hon menar även att inga färdiga formulär eller beskrivningar av hur man ska gå till väga kan ersätta gedigen kompetens. Man bör som professionell inte ha ett färdigt schema över hur man ska bete sig i mötet med människor i kris (Lennéer Axelson, 2010). Den kompetens som informanten i nedanstående citat uttrycker går i linje med att vara flexibel, lyhörd och att anpassa samtalet efter människan man möter.

” ... det är det som är det svåraste att faktiskt höra vad folk säger och inte bara köra på med det man själv hade tänkt att samtalet ska handla om, och höra vad dom *verkliga* säger. Vad är det dom verkligen frågar efter ... förmågan att lyssna, aktivt lyssnande”.

Cullberg (2006) menar att man som professionell bör komma så nära patientens egen föreställningsvärld som möjligt för att kunna ge adekvat information. Endast genom

dialog och aktivt lyssnande kan man försöka ta reda på frågor och farhågor som den krisdrabbade har inom sig (Cullberg, 2006).

Flexibiliteten och anpassningsförmågan som informanterna uttrycker tolkar vi även som en del av kuratorernas *tysta* kunskap, då den kan förklaras enligt Lauvås och Handals (2001) tolkning av Johannessen som en kunskap man får genom övning (erfarenhet). Den *tysta* kunskapen som uttrycker sig i säkerheten man uppvisar i sammanhanget där kunskapen finns kan i detta fall vara deras förmåga att se till den enskilda individen eller familjen.

Trevithick i Perlinski (2010) menar att teorier som är kopplade till socialt arbete och dess praktik används till att förklara klientens beteende. Förklaringsmodellerna kombineras med varandra på ett eklektiskt sätt för att passa in på klienten man har framför sig. För att kunna bemöta klienter med värme, acceptans och intresse för deras problem krävs det att den professionella är flexibel vid brukandet av teoretiska förklaringsmodeller (Perlinski, 2010). Kunskaper gällande metoder och teorier gör det möjligt att vara flexibel inom allt socialt arbete där man måste vara beredd på att möta olika individer och gruppkonstellationer (Johnsson & Lindgren, 1999). Vi tolkar att informanternas flexibilitet visas i form av att de använder olika delar och nivåer beroende på vem eller vilka de möter.

5.3.3 Att kunna förmedla hopp

Den tredje kompetensen vi urskiljt i informanternas svar från intervjuerna är att förmedla ett hopp till människorna de möter, och att se människans egna lösningar.

En informant uttrycker sitt förmedlande av hopp på detta sätt:

” ... jag träffar ju en hel del föräldrar till exempel efter dödsfall när barn har dött och bara det att man kan förmedla ett hopp om att man kommer ur sen här sorgen och krisen att även om *dom* inte tror det så vet *jag* att det finns liksom ... det finns ett annat liv längre fram.”

Då den professionella hjälparen har kunskaper om kriser och att dessa är övergående kan den professionella också förmedla ett hopp genom att dela med sig av denna kunskap till de individer som de möter i arbetet (Cullberg, 2006).

En annan informant uttrycker att hon tror att det viktigt att förmedla det positiva tänkande hon själv använder sig av till familjerna hon möter i arbetet. Det *positiva tänkandet* behöver inte vara logiskt men det kan vara viktigt att tänka att förbättring kan vara möjlig (Lazarus & Folkman, 1984). Vi tolkar det positiva tänkandet som en copingstrategi informanten använder sig av, men som hon också förmedlar till familjerna hon möter i arbetet, i form av ett *vikarierande* hopp (Cullberg, 2006).

5.3.4 Att se människans egna lösningar och resurser

Den fjärde kompetensen vi tolkat att informanterna uttrycker i deras svar är att kunna se människans egna lösningar och resurser för att hantera sin kris. De nedanstående citaten belyser detta.

”Jag tänker att det är så att de flesta människor har väldigt mycket resurser inom sig och att man klarar av svåra situationer även om man inte tror det själv.”

”... tänka lite utifrån att den människan har lösningarna inom sig själv och det handlar mer om att samtala på ett sånt sätt så att dom får chans att komma fram med det ... ”

Enligt Cullberg (2006) bör man som professionell hjälpa den krisdrabbade med att hitta egna resurser för att klara av krisen. Man ska vara en hjälp för att klienten ska kunna konfrontera verkligheten med sina egna medel. Genom att kunna urskilja människors verkliga behov och egna resurser att gå igenom en kris så undviker man också som professionell att *under-* eller *överidentifiera* sig med klienten (Cullberg, 2006). Som kurator kan det vara viktigt att definiera, utveckla och stärka patientens copingresurser (Lundin et. al, 2009), vilket vi tolkar att de ovanstående citaten belyser.

6. Sammanfattning och avslutande diskussion

Vår tanke med studien var att se om socionomutbildningen integreras i kuratorernas praxis, vilken kompetens de anser sig använda och vilka strategier de tillgodogjort sig för att hantera människor i kris.

Genom vår analys av empirin kom vi fram till att socionomutbildningen till viss del sått ett frö gällande metoder/teorier i kuratorns arbete. De kunskaper som informanterna hänvisar till i utbildningen är barnpsykologi, samhällskunskap, juridik samt allmänna baskunskaper för socialt arbete. Informanterna uttrycker att de använder sig av olika teorier och metoder i arbetet så som kriteori och lösningsfokuserat arbete, men de härleder inte dessa kunskaper till grundutbildningen utan till vidareutbildning, kurser och praktisk erfarenhet. Den del av utbildningen som informanterna anser har varit av stort värde är praktikperioden, där man fått öva sig praktiskt samt ha tillgång till en handledare. Detta är något som går i linje med vår tidigare tolkning, det vill säga att de viktigaste kompetenserna tar tid att tillgodogöra sig genom praktisk övning.

Det framkommer ur empirin att socionomutbildningen kan fungera som en grund för kurativt arbete men att erfarenhet och vidareutbildning behövs för att kunna utföra ett adekvat arbete som kurator.

Vi var intresserade av att veta hur man som kurator känslomässigt hanterar människor i kris, då vi börjar närma oss slutet på den utbildning som är utsedd för att ge arbete som kurator. I intervjuerna frågade vi kuratorerna hur de tillgodogjort sig strategier att hantera människor i kris. Det är ganska talande då ingen av kuratorerna nämner utbildningen som en källa till att lära sig egna strategier, utan istället uttrycker betydelsen av erfarenhet. En informant uttrycker dock att utbildningen sått en tanke om att man behöver skydda sig själv för att kunna fortsätta jobba inom detta område.

Vidare uttrycker kuratorerna kompetens i att våga be om hjälp och att vara flexibel, lyhörd och anpassningsbar, vilket de anser är viktiga förmågor och egenskaper i det kurativa arbetet med människor i kris. Både kuratorernas svar och litteraturen som berör professionellt förhållningsätt inom socialt arbete betonar dessa komponenter som väsentliga. Informanternas svar beskriver att denna kompetens uppkommer genom praktisk övning och handledning, vilket skulle innebära att praktisk yrkeserfarenhet krävs för att uppnå den.

Vad vi hittills kan utläsa är att erfarenhet och vidareutbildning värderas högre än grundutbildningen för kuratorerna. Våra informanter reserverar sig för att deras grundutbildning är gammal, men de brister som de beskriver finner vi även i det nuvarande programmet, där exempelvis den praktiska delen av samtalsmetodik är underdimensionerad.

Den praktiska övningen med en chans till feed-back av lärare eller handledare borde ges större utrymme och mer resurser (Ahlqvist, 2003) (Hultén, 2008). Våra informanter talar varmt om både handledningen under deras praktikperiod samt i deras nuvarande arbete som kurator för att känslomässigt kunna hantera de människor de möter i arbetet.Handledning är en viktig komponent under praktiken då studenten kan få både handledning i form av *lärlingslära* där man utövar yrkeskunskapen, och *reflekterande handledning* där man försöker artikulera och tolka kunskap (Lauvås & Handal, 2001). Den *reflekterande handledningen* kan även ge möjlighet till att återuppliva sambandet mellan offentliga teorier och praktiken. Problematiken med att utbildningar separerar

den teoretiska och den praktiska delen av utbildningen, där den praktiska delen oftast får ge vika då den har lägre status (Lauvås & Handal, 2001) finner vi även i socionomutbildningen. Vi anser att resurser behövs inom den praktiska delen av utbildningen för att studenter ska få interagera med lärare, både i form av den handledning som redan finns inom praktikperioden ute på fältet, men också inom den praktiska delen på universitet.

När vi gjorde vår undersökning blev vi varse om att grundutbildningen inte är det som informanterna refererar till som den kompetenskälla som behövs i deras arbete som kuratorer, vilket vi skulle önska att en yrkesförberedande högskoleutbildning var. Vår önskan inför framtiden hade varit att intervjua kuratorer från socionomutbildningen som uttrycker att deras socionomutbildning var adekvat och tillgodogjort dem med både metoder/teorier och strategier för att kunna arbeta som kurator. Vidareutbildning och erfarenhet ska aldrig underskattas, men då socionomutbildningen är utsedd till att ge tillräcklig kompetens för att arbeta som kurator skulle vi önska att den var tillräckligt adekvat för kuratorsarbetet. För att få en anställning som kurator idag kräver ofta arbetsgivaren förutom socionomutbildning, någon typ av vidareutbildning och/eller erfarenhet inom det område anställningen berör. Vi tolkar detta som att man som nyexaminerad inte har tillräcklig kompetens för kuratorsarbetet, trots en högskoleutbildning på 3,5 år.

6.1 Vidare forskning

Vår ursprungstanke var att undersöka psykologprogrammet respektive socionomprogrammet och vilka verktyg och resurser utbildningarna tillgodoser sina studenter med för att hantera människor i kris. Syftet var att undersöka om både de yrkesverksamma och studenter i slutet av sin utbildning ansåg sig tillräckligt utrustade med dessa verktyg och resurser.

Psykologprogrammet och socionomprogrammet är två olika utbildningar med olika yrkesområden och arbetsuppgifter som yrkesverksam, men då både psykologer och socionomer arbetar med människor i utsatta situationer hade det varit intressant att i den aspekten se vad som skiljer utbildningarna åt. Vad man skulle kunna komplettera bägge utbildningarna med enligt studenter och yrkesverksamma anser vi hade varit intressant att undersöka. Det hade även varit intressant att undersöka grunderna till varför psykologprogrammet och socionomprogrammet är utformade som de är i dagsläget, gällande de kurser som syftar till ökad självkänedom och reflektion kring den terapeutiska hållningen. Psykologprogrammet innefattar moment som exempelvis egenerapi, något som saknas i socionomprogrammet trots att man som yrkesverksam efter båda utbildningarna arbetar med utsatta människor, dock på olika sätt. Frågan vi ställde oss var om egenerapin gett psykologerna mer verktyg och resurser att känslomässigt kunna hantera exempelvis arbete med människor i kris. Frågan är om socionomstudenter skulle behöva och gynnas av egenerapi för sitt framtida arbete för att undvika känslor av utbrändhet i sökandet efter egna strategier, som skulle hjälpa dem hantera psykiskt påfrestande arbete som socialt arbete ofta innebär.

En studie av komparativ art var dock för omfattande för att vi skulle kunna genomföra den på de veckor som vi hade till vårt förfogande.

Med vår studie i åtanke hade det varit intressant att komplettera studien med att intervjua studenter som snart kommer att avsluta sina socionomstudier, då de har en mer aktuell grundutbildning. En undersökning som skulle jämföra hur väl förberedda

studenterna känner sig inför yrkeslivet samt hur förberedda våra informanter kände sig efter sin utbildning hade enligt oss varit intressant då man hade kunnat se om och hur utbildningen förändrats under tid. Informanternas svar hade även varit intressanta att jämföra för att se i vilken mån utbildningen gett dem resurser och verktyg i form av teorier, metoder och strategier.

Referenser

Ahlqvist, T. Höskoleverket 2003, *Social omsorgsutbildning och socionomutbildning: en översyn*, Höskoleverket, Stockholm.

<http://www.hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800093389/0329R.pdf>

Akademikerförbundet SSR, 2004, *Socionomer i hälso- och sjukvård – modell för kompetens- och karriärutveckling*. Akademikerförbundet SSR Kommunikationsenheten, Stockholm.

Bernler, G. & Johnsson, L. (1991) *Teori för psykosocialt arbete*, Natur och kultur, Stockholm.

Bernler, G. & Cajvert, L. (1999) *Psykosocialt arbete: idéer och metoder*, Natur och kultur, Stockholm.

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber, Malmö.

Crossler, R (2005) *Socionomstuderandes självkänedom: en enkätstudie om hur de själva upplever den*. Kandidat- uppsats, Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan, Stockholms Universitet

Cullberg, J. (2003) *Dynamisk psykiatri i teori och praktik*, Natur och Kultur, Stockholm

Cullberg, J. (2006) *Kris och utveckling*, Natur och kultur, Stockholm.

Cummins, P N., Massey, L & Jones, A. (2007) "Keeping Ourselves Well: Strategies for Promoting and Maintaining Counselor Wellness", *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, vol. 46, no. 1, pp. 35.

Dalen, M. (2007) *Intervju som metod*, Gleerups utbildning, Malmö.

Eide, T., Eide, H. (2006) *Kommunikation i praktiken: relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*, Liber, Malmö.

<http://www.google.se>

Hanson, M. R., Grier, T. L. & Skovholt, T.M. (2001) "Career Counseling for Longevity: Self-Care and Burnout Prevention Strategies for Counselor Resilience", *Journal of Career Development*, vol. 27, no. 3, pp. 167

Holm, U. (2009) *Det räcker inte att vara snäll: om empati och professionellt bemötande inom människovårdande yrken*, Natur & kultur, Stockholm.

Hultén, E-L (2008) "Socionomutbildning med brister. Faktum oktober- 08" (Elektronisk, <http://www.evalottahulten.com/artiklar-reportage/socionomutbildning-med-brister-faktum-oktober-08/> (2012-04-05)

Johnsson, L. & Lindgren, H. (1999) "Yrkesroll och professionalitet". I Bernler, G. (red): *Psykosocialt arbete: idéer och metoder*, Natur och kultur, Stockholm.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund.

Lauvås, P. & Handal, G. (2001) *Handledning och praktisk yrkesteori*, Studentlitteratur, Lund.

Lazarus, S.R & Folkman, S. (1984) *Stress, appraisal, and coping*, Springer, New York.

Lennéer-Axelsson, B. & Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete (1987) *Psykiska yrkesskador hos vård- och behandlingspersonal*, Univ., inst. för socialt arbete, Göteborg.

Lennéer-Axelsson, B. & Thylefors, I. (1999) *Psykosocialt behandlingsarbete*, Natur och kultur, Stockholm.

Lennéer-Axelsson, B. & Thylefors, I. (2005) *Arbetsgruppens psykologi*, Natur och kultur, Stockholm.

Lennéer-Axelsson, B. (2010) *Förluster: om sorg och livsomställning*, Natur & Kultur, Stockholm.

Lork, U. (2007) *Hjälparens bok: om möjligheter och svårigheter i arbetet med att hjälpa andra*. 2. uppl. Näsviken: Björn Lundén information

Lundin, A, Benkel, I, de Neergard, G, Johansson, B-M, Öhrling, C. (2009) *Kurator inom hälso- och sjukvård*. Studentlitteratur, Lund.

Morén, S. (2010) ”Att studera socialt arbete – vadan och varthän?”. I Gunbritt Sandström (red): *Att vara socionom*. Studentlitteratur, Lund.

<http://www.ne.se>

Perlinski, M. (2010) ”Att känna in klienten. Om kunskapsanvändning i klientarbete inom individ och familjeomsorg”. I Gunbritt Sandström (red): *Att vara socionom*. Studentlitteratur, Lund.

Reneland, K. ”Kompetens och kompetensutveckling för kuratorer i primärvård” Familjemedicinska institutet, 2006.

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden 2006, *Utbildningsplan för socionomprogrammet, 210 högskolepoäng*, Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet, Göteborg.

Sandström, G. (2010a) ”Nutida socionomutbildning i Sverige – trender och tendenser”. I Gunbritt Sandström (red): *Att vara socionom: från utbildad till erfaren*, Studentlitteratur, Lund.

Sandström, G. (2010b) ”Vad kan jag egentligen – och hur kan den kunskapen användas?”. I Gunbritt Sandström (red): *Att vara socionom: från utbildad till erfaren*, Studentlitteratur, Lund.

Sandström, G. (2010c) ”Epilog”. I Gunbritt Sandström (red): *Att vara socionom: från utbildad till erfaren*, Studentlitteratur, Lund.

Sunesson, S., Bergseth, B., Lund University, Socialhögskolan, School of Social Work, Social Sciences, Lunds Universitet & Samhällsvetenskap 2003, ”Socialt arbete – En bakgrund till ett forskningsämne”, *Socialt arbete: En nationell genomlysning av ämnet* (Högskoleverkets rapportserie, 2003:16 R)

<http://www.fas.se/upload/dokument/publiaktioner/pdf/socialtarbete.pdf>

Thomassen, M. (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*, Gleerups utbildning, Malmö.

Thurén, T. (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*, Liber, Stockholm.

Trost, J. (2002) *Att vara opponent*, Studentlitteratur, Lund.

<http://www.uppsatser.se>

Vetenskapsrådet 2002, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, Vetenskapsrådet, Stockholm.

Watt Boolsen, M. (2007) *Kvalitativa analyser: forskningsprocess, människa, samhälle*, Gleerup, Malmö.

Wåglund, M. ”Socionomens yrkesroll ur olika perspektiv – redovisning av en intervjustudie” Utvärdering av socionomprogrammen, Arbetsrapport nr 1 Högskoleverket 1999.

http://www.hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800085761/socionomens_yrkesroll

Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev

Den 23 februari 2012

Vi heter Lovisa Thunström och Josefin Åkesson och går sjätte terminen på Socionomprogrammet på Göteborgs Universitet. Under våren ska vi skriva en C-uppsats som ska behandla hur socionomutbildningen integreras i kuratorns praxis.

För att kunna genomföra denna studie vill vi intervjua socionomer som jobbar som kuratorer med klienter i kris. Du blir tillfrågad eftersom din utbildning och erfarenhet inom ditt område är värdefull. Vi är tacksamma om vi kan få ta del av detta.

Intervjun beräknas ta ungefär en halvtimme och önskas äga rum vecka 10-11, på er arbetsplats om inte annat önskas. Intervjun kommer att spelas in med datautrustning. Allt material kommer att förvaras oåtkomligt för obehöriga. Det inspelade bandet och övrigt material kommer att förstöras när uppsatsen blivit godkänd. Ditt namn kommer inte att framgå i uppsatsen men du kan komma att känna igen dig i texten. Det är givetvis frivilligt att medverka i studien och du kan när som helst avbryta den. Om du är intresserad kan du få den färdiga uppsatsen skickad via e-post.

Eftersom vi har mycket begränsad tid på oss för studien är vi tacksamma för svar snarast. Vid ytterligare frågor eller funderingar är du välkommen att ta kontakt med oss eller vår handledare.

Tack för att du deltar!

Bilaga 2

GÖTEBORGS UNIVERSITET INST FÖR SOCIALT ARBETE

Samtycke

Jag har tagit del av informationen till studien vilken behandlar hur socionomutbildningen integreras i kuratorns praxis. Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt, sekretesskyddat och att jag när som helst kan avbryta mitt deltagande.

Jag samtycker till att delta i studien.

Namn underskrift

Namnförtydligande

Bilaga 3

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

- Vad har du för utbildning/ar?
- Hur lång erfarenhet av socialt arbete har du?
- Hur länge har du arbetat på den här arbetsplatsen?

Om arbetet

5. Vilka arbetsuppgifter har du?
6. Vilka har du i huvudsak samtal med?
7. Hur många av dessa uppskattar du är i kris?
8. Vilka faser av kris anser du att de du träffar är i?
9. Vilka klienter i kris anser du är svårast att hantera känslomässigt?

Kompetens

10. Vilken kompetens som kurator anser du behövs i arbetet med klienter i kris?
11. Hur anser du att du har fått den kompetensen?
12. Om du skulle specificera, vilken kompetens anser du är den viktigaste?
13. Hur har du fått den?
14. Tycker du att socionomutbildningen har gett dig tillräcklig kompetens för att utföra ett adekvat arbete? Finns det något som du skulle vilja tillägga eller vilja ha mer av i grundutbildningen?

Metoder

15. Vad använder du för metoder i samtal med människor i kris?
16. Hur har du lärt dig dessa metoder?
17. Anser du att utbildningen gett dig dessa metoder?

Strategier

18. Vilka strategier använder du för att känslomässigt hantera människor i kris?
19. Hur har du fått strategierna?
20. Tycker du att socionomutbildningen har gett dig strategier?

Handledning

21. Hur mycket och ofta har du handledning i ditt arbete?
22. Med vem/vilka får du handledning?
23. Vad betyder handledningen för din känslomässiga hantering av människor i kris?
24. Får du hjälp med känslomässig bearbetning på annat sätt än under handledningstillfällena?

Är det något mer du vill tillägga eller berätta som vi inte frågat om?